

Міністерство освіти і науки України  
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника  
Навчально-науковий юридичний інститут

***«Цивільне право»***

***методичні вказівки і завдання для забезпечення навчальної дисципліни для  
здобувачів 2-го курсу денної форми здобуття освіти спеціальності D8 Право  
Освітня програма «Міжнародне та європейське право»  
(2 семестр)***

Затверджено на засіданні кафедри цивільного права Навчально-наукового юридичного інституту Карпатського національного університету імені Василя Стефаника» (протокол № 1 від «26» серпня 2025 р.)

Схвалено Науково-методичною радою навчально-наукового юридичного інституту Карпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол №1 від «09» вересня 2025 р.)

Рекомендовано до друку Вченою радою навчально-наукового юридичного інституту Карпатського національного університету імені Василя Стефаника» (протокол № від «» 2025 р.)

349 Зеліско А. В. Цивільне право : методичні вказівки і завдання для забезпечення навчальної дисципліни для здобувачів 2-го курсу денної форми здобуття освіти спеціальності D8 Право Освітня програма «Міжнародне та європейське право» (2 семестр). Івано-Франківськ, 2025. 69 с. (2, 3 а.а.)

#### **Рецензенти:**

Банасевич І.І., кандидат юридичних наук, доцент

Парута Ю.І., кандидат юридичних наук, доцент

Дисципліна «Цивільне право» є складовою частиною підготовки фахівців у галузі права. Вивчення дисципліни дозволить сформувати у здобувачів системні і комплексні знання стосовно природи цивільного права і його місця в системі права загалом; особливостей суб'єктного складу цивільних правовідносин та методів їх регулювання у різних правових системах. Засвоєння здобувачами знань в галузі цивільного права забезпечить формування у здобувачів навиків стосовно практичного застосування норм законодавства, які регулюють особисті немайнові та майнові відносини, засновані на юридичній рівності, майновій самостійності та вільному волевиявленню учасників.

© Зеліско А. В., 2025

© Карпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2025

## ***Вступ***

### ***Приватне право – ядро правопорядку, заснованого на ринковій організації економіки***

Загальна частина цивільного права присвячена загальним положенням цивільного права, особистим немайновим правам фізичних осіб, праву майнової та інтелектуальної власності. Вказана структура першої частини цивільного права зумовлена його особливою системою побудови, заснованої на поєднанні елементів пандектного та інституційного підходів. Загальна частина цивільного права передбачає норми та інститути, які поширюються на всі суспільні відносини, що піддаються цивільно-правовому регулюванню і в цьому полягає її фундаментальне значення для підготовки фахівців високого рівня у галузі права.

Усі норми та інститути загальної частини цивільного права є основоположними та фундаментальними, пов'язаними з такими поняттями, як поняття, предмет, метод, принципи цивільного права тощо. Саме засвоєння цих понять забезпечить можливість системного та послідовного вивчення цивільного права як приватно-правової галузі.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Цивільне право» є формування у здобувачів здатності розв'язувати складні спеціалізовані завдання у сфері цивільного права на підґрунті цивільно-правового мислення та глибинного розуміння природи приватноправових інститутів у національній правовій системі України, а також загальних тенденцій регулювання цивільно-правових відносин в країнах основних світових правових систем, системи юридичних знань для професійного застосування цивільного законодавства на практиці з метою захисту права та інтересів учасників цивільних правовідносин.

Основними цілями вивчення дисципліни «Цивільне право» є набуття здобувачами загальних та фахових компетентностей щодо знань та розуміння змісту норм цивільного законодавства України та держав Європейського Союзу, формування умінь та навичок щодо самостійного розв'язання практичних проблем, які виникають у процесі реалізації цивільної правосуб'єктності учасниками цивільних правовідносин, грамотного застосування норм цивільного законодавства.

## **ЗМІСТ**

***Розділ 1. Зміст навчальної дисципліни***

***Розділ 2. Методичні вказівки для підготовки студентів до семінарських занять***

### **РОЗДІЛ 1. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

***Змістовий модуль 1 «Загальні теоретико-методологічні положення цивільного права в континентальній та англо-американській правових системах».***

***Тема 1. Вступ до цивільного права. Цивільне право як приватне право в континентальній та англо-американській правових системах.***

Приватне і публічне право в континентальній правовій системі. Приватне і публічне право в англо-американській правовій системі. Система українського приватного права. Приватне право в закордонних правопорядках. Дуалізм приватного права в континентальних правових системах.

***Тема 2. Цивільне право як правова галузь.***

Цивільне право в системі правових галузей в Україні та інших європейських державах. Предмет цивільно-правового регулювання суспільних відносин в Україні. Поняття, види та ознаки особистих немайнових та майнових відносин. Метод цивільно-правового регулювання суспільних відносин в європейських державах. Функції цивільного права. Принципи цивільного приватного права. Особливості цивільного права в англоамериканській правовій системі.

***Тема 3. Цивільне право як цивілістична наука.***

Наука цивільного права як одна з галузей права в Європі. Поняття і предмет цивілістичної європейської науки. Наукові методи дослідження цивільно-правових явищ. Взаємодія науки цивільного права з іншими галузями правознавства й інших наук. Основні тренди приватноправових досліджень Великобританії, США, Канади.

Поняття і система цивільного права як навчальної дисципліни. Основні розділи курсу цивільного права. Завдання курсу цивільного права.

***Тема 4. Джерела цивільного права в Україні. Особливості системи джерел цивільного права в країнах континентальної та англо-американської правових систем.***

Поняття та система джерел цивільного права в континентальній правовій системі. Поняття і структура цивільного законодавства України, Німеччини та Франції. Співвідношення цивільного права і цивільного законодавства. Роль і місце Конституції в структурі цивільного законодавства України, Німеччини та Франції. Німецьке цивільне уложення та Цивільний кодекс Наполеона як основні кодифіковані акти цивільного законодавства Німеччини та Франції. Цивільний кодекс України: структура та загальна характеристика. Роль судової практики в удосконаленні, тлумаченні та застосуванні цивільного законодавства в континентальній та англо-американській правових системах. Застосування цивільного законодавства за аналогією. Умови, при яких застосовується аналогія закону та аналогія права. Дія цивільного законодавства в часі, просторі, та за колом осіб. Звичай як джерело цивільного права в країнах континентальної та англо-американської правових система.

***Змістовий модуль 2 «Цивільні правовідносини. Здійснення цивільних прав та виконання обов'язків, їх охорона та захист».***

***Тема 5. Поняття, зміст та види цивільних правовідносин.***

Поняття цивільного правовідношення. Елементи і структурні особливості цивільного правовідношення.

Зміст цивільного правовідношення. Поняття, зміст і види суб'єктивних цивільних прав. Поняття, зміст і види суб'єктивних цивільних обов'язків. Структура цивільного правовідношення.

Поняття і зміст цивільної правосуб'єктності. Склад учасників (суб'єктів) цивільних правовідносин. Об'єкти цивільних правовідносин.

Види цивільних правовідносин. Речові, зобов'язальні, корпоративні і виключні правовідносини. Немайнові цивільні правовідносини.

***Тема № 6. Здійснення цивільних прав та виконання обов'язків: основи європейської доктрини.***

Поняття здійснення суб'єктивного цивільного права Поняття виконання суб'єктивного цивільного обов'язку. Принципи і гарантії здійснення прав і

виконання обов'язків у цивільному праві. Способи здійснення цивільних прав і виконання цивільно-правових обов'язків.

Поняття здійснення цивільних прав. Межі суб'єктивного цивільного права і його здійснення. Поняття і форми зловживання правом. Відмовлення в захисті права і наслідки його застосування.

***Тема №7. Охорона і захист цивільних прав та інтересів в Україні та країнах Європи: основні підходи та тенденції.***

Поняття і зміст суб'єктивного права на захист. Способи захисту цивільних прав. Судовий захист цивільних прав. Захист цивільних прав від незаконних актів публічної влади.

Самозахист цивільних прав. Необхідна оборона і дії в умовах крайньої необхідності як способи самозахисту цивільних прав. Заходи оперативного впливу на порушника цивільних прав, їхні основні особливості і види. Цивільно-правові санкції.

***Тема №8. Цивільно-правова відповідальність: європейська доктрина та практика.***

Особливості цивільно-правової відповідальності. Функції цивільно-правової відповідальності. Види цивільно-правової відповідальності.

Підстави й умови цивільно-правової відповідальності. Поняття і склад цивільного правопорушення. Протиправна поведінка як умова цивільно-правової відповідальності. Поняття і зміст шкоди (збитків) у цивільному праві. Матеріальна і моральна шкода. Причинний зв'язок між протиправною поведінкою і шкідливим результатом, що наступив. Вина правопорушника як умова цивільно-правової відповідальності. Поняття і форми вини в цивільному праві, їхнє значення. Відповідальність, що не залежить від вини правопорушника. Поняття випадку і непереборної сили, їх цивільно-правове значення. Цивільно-правова відповідальність за дії третіх осіб.

Розмір цивільно-правової відповідальності. Принцип повноти цивільно-правової відповідальності. Форми цивільно-правової відповідальності.

***Змістовий модуль 3 «Суб'єкти та об'єкти цивільних правовідносин. Вплив континентальної та англосаксонської правових систем на вітчизняне законодавство».***

## ***Тема 9. Фізичні особи як суб'єкти цивільних правовідносин згідно із традиціями континентальної правової системи.***

Поняття цивільної правосуб'єктності. Фізична особа (громадянин) як суб'єкт цивільного права. Поняття правоздатності фізичних осіб. Співвідношення цивільної правоздатності і суб'єктивних цивільних прав.

Поняття та види дієздатності фізичних осіб. Обмеження дієздатності фізичної особи: підстави, порядок та правові наслідки. Визнання фізичної особи недієздатною: підстави, порядок та правові наслідки.

Порядок, умови та правові наслідки визнання особи безвісно відсутньою та оголошення померлою. Опіка та піклування. Місце проживання фізичної особи та його юридичне значення. Особливості правового положення фізичних осіб-підприємців.

## ***Тема 10. Юридичні особи як суб'єкти цивільних правовідносин за законодавством України та вплив на їх регулювання англо-американської правової системи.***

Сутність юридичної особи. Розвиток вчення про юридичних осіб у науці цивільного права. Поняття й ознаки юридичної особи. Правоздатність і дієздатність юридичної особи. Органи юридичної особи. Представництва і філії юридичних осіб.

Порядок і способи створення юридичних осіб. Припинення діяльності юридичної особи шляхом правонаступництва. Порядок ліквідації юридичної особи. Неспроможність (банкрутство) юридичних осіб

Види юридичних осіб, їхня класифікація і її цивільно-правове значення. Комерційні і некомерційні організації. Інші види юридичних осіб. Корпорації в країнах англо-американської правової системи.

## ***Тема 11. Публічно-правові утворення як суб'єкти цивільних правовідносин.***

Поняття, зміст і особливості цивільної правосуб'єктності публічно-правових утворень. Україна, її суб'єкти і муніципальні утворення як особливі суб'єкти цивільного права. Органи публічної влади, що реалізують цивільну правосуб'єктність держави й інших публічно-правових утворень.

Випадки і порядок участі публічно-правових утворень у речових, зобов'язальних і інших цивільних правовідносинах. Особливості майнової відповідальності публічно-правових утворень. Судовий імунітет держави.

## ***Тема 12. Об'єкти цивільних правовідносин.***

Поняття і види об'єктів цивільних правовідносин. Матеріальні і нематеріальні блага як об'єкти цивільних правовідносин. Майно як основний об'єкт цивільного (майнового) обороту. Дії і послуги як об'єкти цивільних правовідносин. Результати творчої діяльності й особисті немайнові блага як нематеріальні об'єкти цивільних правовідносин.

Речі як об'єкти цивільних правовідносин. Оборотоzdатність речей. Рухомі і нерухомі речі. Інші види речей. Майнові комплекси як об'єкти цивільного обороту. Гроші як об'єкти цивільних правовідносин. Цивільно-правовий режим наявних і безготівкових грошей. Особливості цивільно-правового режиму валютних цінностей.

Цінні папери як об'єкти цивільних правовідносин. Основні ознаки цінних паперів. Пред'явницькі, ордерні й іменні цінні папери. Інші класифікації цінних паперів. Особливості цивільно-правового режиму фондових (емісійних) цінних паперів. Бездокументарні цінні папери.

#### ***Змістовий модуль 4 «Правочини, представництво та строки і терміни у цивільному праві».***

#### ***Тема 13. Правочини за законодавством України та країн континентальної правової системи. Поняття і види правочинів. Договори й односторонні правочини, класифікація.***

Умови дійсності правочинів. Воля і волевиявлення у правочині. Форма правочину, наслідки її недотримання. Державна реєстрація деяких видів правочинів і її цивільно-правове значення.

Недійсність правочинів. Підстави недійсності правочинів. Заперечні і нікчемні правочини. Недійсність частини правочину. Правові наслідки недійсності правочинів.

#### ***Тема 14. Представництво.***

Здійснення цивільних прав і виконання цивільно-правових обов'язків через представника Поняття і значення представництва. Повноваження. Види представництва Особливості комерційного представництва. Поняття і види доручення. Форма доручення. Передоручення. Притінення доручення. Представництво без повноважень і його цивільно-правові наслідки.

#### ***Тема 15. Строки в цивільному праві.***

Поняття і цивільно-правове значення строків та термінів в законодавстві континентальної правової системи. Види строків у цивільному праві, їхня класифікація. Строки виникнення і здійснення цивільних прав. Припинювальні строки, строки виконання цивільно-правових обов'язків. Строки захисту цивільних прав.

Обчислення строків у цивільному праві. Початок і закінчення спливу строків.

Поняття і значення позовної давності. Види строків позовної давності, застосування і обчислення строків позовної давності. Призупинення і переривання спливу строку позовної давності. Відновлення строку позовної давності. Наслідки спливу строку позовної давності. Вимоги, на які позовна давність не поширюється.

***Змістовий модуль 5 «Особисті немайнові права фізичних осіб за законодавством України : вплив континентальної та англо-американської правових систем».***

***Тема 16. Поняття, види та захист особистих немайнових прав за законодавством України та окремих держав англо-американської правової системи (на прикладі Великобританії).***

Поняття та ознаки особистих немайнових прав. Розвиток концепції особистих немайнових прав у цивільному праві.

Джерела правового регулювання особистих немайнових прав фізичних осіб. Підстави виникнення особистих немайнових відносин. Здійснення та гарантії забезпечення особистих немайнових прав. Система особистих немайнових прав у Цивільному кодексі України. Захист особистих немайнових прав.

***Тема 17. Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування особи за законодавством України. Доктрина континентальної правової системи.***

Право на життя як невід'ємне право фізичної особи.

Право на охорону здоров'я та на медичну допомогу: їх забезпечення та реалізація. Зміст та забезпечення права на свободу та особисту недоторканість. Випадки обмеження свободи особи. Правове регулювання відносин у сфері донорства крові, її компонентів, органів та інших анатомічних матеріалів.

Правова характеристика інших особистих немайнових прав, що забезпечують природне існування фізичної особи (право на сім'ю, на опіку або піклування, на безпечне для життя та здоров'я довкілля).

***Тема 18. Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття особи.***

Чесць, гідність та ділова репутація як об'єкти правової охорони. Захист права на честь і гідність. Право на інформацію. Поняття та види інформації. Особливості правової охорони відкритої, конфіденційної та таємної інформації. Правова охорона особистих паперів та кореспонденції.

Розпорядження особистими паперами. Обмеження права на таємницю кореспонденції. Інші особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи (право на місце проживання, на недоторканість житла, на вибір роду занять, на свободу пересування, на свободу об'єднання та на мирні збори).

***Змістовий модуль 6 «Право власності та інші речові права в Україні та окремих державах континентальної правової системи».***

***Тема 19. Загальні положення про право власності і речові права за законодавством України. Відмінності речового права в країнах континентальної правової системи.***

Власність і право власності. Правові форми реалізації економічних відносин власності. «Форми власності» і право власності.

Поняття й ознаки речового права. Види речових прав. Речові права в системі цивільних прав.

Поняття права власності. Право власності як інститут цивільного права. Право власності як речове право. Зміст права власності. Правомочності власника в різних правових системах. «Довірча власність» і проблема «розщепленої власності». Визначення права власності. Речове право за Цивільним уложенням Німеччини (класичний приклад речового права в європейських державах). Речове право за Швейцарським цивільним уложенням.

***Тема 20. Виникнення та припинення права власності.***

Набуття права власності. Юридичні підстави (титули) власності. Первісні і похідні способи набуття права власності. Цивільно-правовий режим безгосподарних речей. Поняття значення набувальної давності. Момент виникнення права власності в набувача майна за договором.

Припинення права власності. Підстави припинення права власності з волі власника. Випадки і порядок примусового вилучення майна у власника. Первинні підстави набуття права власності за законодавством країн континентальної правової системи (на прикладі законодавства Франції та Німеччини).

***Тема 21. Особливості правовідносин в сфері права власності на окремі види майна.***

Особливості права власності на земельні ділянки: право приватної власності на землю; право комунальної власності на землю; право державної власності на землю.

Поняття та ознаки житла як об'єкта права власності. Права та обов'язки власників житла. Особливості права власності на тварин. Особливості набуття права власності фізичними особами на окремі види майна. Особливості набуття права власності на окремі види майна за Швейцарським цивільним уложенням.

***Тема 22. Право спільної власності.***

Поняття права спільної власності. Підстави виникнення права спільної власності. Види права спільної власності.

Поняття і зміст права спільної часткової власності. Юридична природа частки учасника відносин спільної часткової власності (співвласника). Особливості здійснення права спільної часткової власності. Відчуження частки співвласника переважне право покупки його частки. Виділ частки співвласником. Розподіл спільного майна Припинення спільної часткової власності.

Право спільної сумісної власності. Особливості виникнення, здійснення і припинення права спільної сумісної власності. Особливості регулювання спільної власності за законодавством Франції.

***Тема 23. Обмежені речові права в Україні та країнах континентальної правової системи.***

Поняття та види обмежених речових прав. Загальна характеристика володіння чужим майном.

Поняття та види сервітутів. Земельні сервітути. Особисті сервітути. Припинення сервітутів. Право користування чужою землею для сільськогосподарських потреб (емфітевзис). Право користування чужою землею для забудови (суперфіцій). Узус та узуфрукт в цивільному праві.

***Тема 24. Захист права власності та інших речових прав.***

Поняття захисту речових прав. Охорона і захист речових прав у цивільному праві. Види цивільно-правових способів захисту речових прав. Умови

і підстави застосування речово-правових і зобов'язально-правових способів захисту речових прав.

Речово-правові позови. Витребування майна власником з чужого незаконного володіння (віндикаційний позов). Добросовісне і недобросовісне володіння річчю, його цивільно-правове значення. Вимога про усунення порушень, не зв'язаних з позбавленням володіння (негаторний позов).

Використання віндикаційного і негаторного позовів для захисту обмежених речових прав. Речово-правовий захист володіння. Позов про визнання права власності чи іншого речового права.

***Змістовий модуль 7 «Право інтелектуальної власності в Україні та особливості його розвитку в окремих державах англо-американської правової системи».***

#### ***Тема 25. Загальні положення про виключні права.***

Поняття інтелектуальної діяльності. Цивільно-правовий режим результатів інтелектуальної діяльності. Функції цивільного права по охороні і використанню результатів інтелектуальної діяльності. Засоби індивідуалізації товарів і їх виробників, особливості їх цивільно-правового режиму.

Інститути цивільного права, що регламентують відносини по охороні і використанню результатів інтелектуальної діяльності і прирівняних до них засобів індивідуалізації товарів і їх виробників. Міжнародні угоди (конвенції) як джерела цивільно-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної діяльності. Система права інтелектуальної власності. Авторське та патентне право: спільне і відмінне у цивільно-правовому регулюванні відносин, пов'язаних з творчою діяльністю: особливості англо-американської правової системи.

#### ***Тема 26. Авторське право і суміжні права.***

Поняття авторського права, його основні функції. Джерела авторського права. Міжнародно-правова охорона авторських прав.

Об'єкти авторського права. Критерії охороноздатності об'єктів авторського права. Види об'єктів авторського права. Результати, що не є об'єктами авторського права

Суб'єкти авторського права Співавторство. Суб'єкти авторського права на службові твори. правонаступники й інші суб'єкти авторського права

Зміст суб'єктивного авторського права Особисті немайнові права автора Майнові права автора Межі авторських прав. Вільне використання результатів творчої діяльності. Термін дії авторського права

Захист авторських прав. Особливості цивільно-правового захисту особистих немайнових прав авторів.

### ***Тема 27. Патентне право в Україні. Особливості патентного права США.***

Поняття патентного права. Джерела патентного права в США та Канаді. Міжнародні патентно-правові конвенції. Правове регулювання патентних відносин в Україні.

Поняття й умови патентоспроможності винаходу. Об'єкти винаходу. Поняття й умови патентоспроможності корисної моделі. Поняття й умови патентоспроможності промислового зразка

Суб'єкти патентного права.

Оформлення прав на винахід, корисну модель і промисловий зразок. Поняття і значення патенту. Зміст заявки на видачу патенту. Експертиза заявки, її види. Видача патенту. Термін дії патенту. Патентування винаходу, корисної моделі, промислового зразка за рубежом.

Особисті немайнові права автора винаходу, корисної моделі, промислового зразка. Право авторства. Виключні права патентовласника Захист прав авторів і патентовласників.

### ***Тема 28. Виключні права на засоби індивідуалізації товарів і їхніх виробників.***

Загальна характеристика правових засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг за законодавством Великобританії. Регулювання виключних прав на засоби індивідуалізації товарів і їх виробників в Україні. Поняття і зміст фірмового найменування. Реєстрація фірмового найменування і її цивільно-правове значення. Виключне право юридичної особи на фірмове найменування.

Поняття і види товарних знаків і знаків обслуговування. Оформлення прав на знаки для товарів та послуг. Виключне право на знаки для товарів та послуг.

Цивільно-правова охорона найменування місця походження товару.

Цивільно-правова відповідальність за незаконне використання знаків для товарів та послуг і найменування місця походження товару.

## ***Змістовий модуль 8 «Спадкове право: традиції континентальної правової системи у законодавстві України»***

### ***Тема 29. Спадкування власності фізичних осіб.***

Спадкові правовідносини: суб'єкти, об'єкти та зміст. Час і місце відкриття спадщини. Здійснення права на спадкування. Прийняття спадщини. Способи і термін прийняття спадщини. Спадкочасна трансмісія. Оформлення спадкових прав. Правові наслідки прийняття спадщини. Відповідальність спадкоємця за боргами спадкодавця. Розподіл спадкового майна Охорона спадкового майна. Відмова від спадщини, її оформлення і правові наслідки. Спадковий договір.

### ***Тема 30. Спадкування за заповітом та за законом.***

Поняття та умови дійсності заповіту. Права та обов'язки заповідача. Виконання заповіту. Окремі різновиди заповіту. Порядок спадкування за законом. Черговість спадкування за законом. Специфіка спадкування окремих категорій осіб.

## ***РОЗДІЛ 2.***

### ***МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ***

***Тема 1: Поняття, види та захист особистих немайнових прав за законодавством України та окремих держав англо-американської правової системи (на прикладі Великобританії) (2 год).***

Методичні вказівки: Підставою внесення особистих немайнових відносин до предмета цивільного права є в першу чергу приватно-правовий характер вказаних відносин. Тобто це означає, що предметом цивільного права можуть бути лише відносини, які ґрунтуються на юридичній рівності та автономії волі і вільному волевиявленні (диспозитивності) їх учасників. Аналізуючи новітнє цивільне законодавство України, слід відмітити, що досягненням нового ЦК України стала не лише чітка позиція щодо регулювання та охорони особистих немайнових відносин, але й суттєва зміна ролі та значення даних відносин у

структурі предмета цивільного права. Адже визнано в ЦК пріоритет особистих немайнових прав.

Особисті немайнові відносини не просто складають предмет цивільного права, тому що вони ґрунтуються на засадах юридичної рівності їх учасників, їх вільного волевиявлення, а також спрямовані на забезпечення їх приватного немайнового інтересу. Особисті немайнові відносини слід розглядати як первинні, самостійні та рівні за значенням у структурі предмета цивільного права. Особисті немайнові відносини як вид суспільних відносин, складаються з приводу закріплення за їх учасниками особисті немайнових благ та їх використання і є первинними, самостійними і рівними в структурі предмета цивільного права, ґрунтуються на засадах юридичної рівності їх учасників, вільного волевиявлення, спрямовані на забезпечення приватного немайнового інтересу їх учасників, позбавлені майново-грошового змісту, а також характеризуються абсолютним характером.

### ***Питання для обговорення***

- 1. Поняття та ознаки особистих немайнових прав. Розвиток концепції особистих немайнових прав у цивільному праві.***
- 2. Джерела правового регулювання особистих немайнових прав фізичних осіб.***
- 3. Підстави виникнення особистих немайнових відносин.***
- 4. Здійснення та гарантії забезпечення особистих немайнових прав.***
- 5. Система особистих немайнових прав у Цивільному кодексі України.***
- 6. Захист особистих немайнових прав.***
- 7. Особливості охорони і здійснення особистих немайнових прав за законодавством Великобританії.***

***Термінологічне завдання:*** особисті немайнові права; інститут особистих немайнових прав інтелектуальної власності; юрисдикційна форма захисту; неюрисдикційна форма захисту; способи захисту; моральна шкода.

### ***Практичні завдання:***

1. Проаналізуйте зміст статті 94 ЦК України та визначте, які особисті немайнові права можуть належати юридичній особі.
2. Складіть схему класифікацій особистих немайнових прав.

### ***Задача 1.***

Під час виступу по телебаченню президент компанії «Турист-Інвест» Коваленко заявив, що туристична фірма «Довіра» ошукує своїх клієнтів та надає послуги, не маючи на те відповідної ліцензії. Через півтора місяці адвокати АТЗТ «Довіра» звернулися до суду з позовом до компанії, вимагаючи протягом 1 тижня спростувати поширені відомості як такі, що не відповідають дійсності і додали ліцензію про право на надання туристичних послуг.

Відповідач проти позову заперечував, стверджуючи, крім того, що відповідальною буде телекомпанія.

Чи підлягають задоволенню вимоги позивача? Вирішіть справу. Відповідь обґрунтуйте.

### ***Задача 2.***

Глибін звернувся до районного суду з позовом до Петровського про спростування недостовірної інформації, посилаючись на таке. Відповідач, беручи участь у засіданні як представник підприємства «Укравто», даючи пояснення по суті позову прокурора про визнання недійсною приватизації підприємства «Укравто» розповсюджував неправдиві відомості, які ганьблять честь та гідність позивача. Зокрема, він пояснював, що Глибін, будучи директором державного підприємства «Укравто» під час його приватизації шляхом зловживання службовим становищем незаконно придбав 75% паїв підприємства. Ці відомості позивач просив суд визнати такими, що не відповідають дійсності та компенсувати йому моральну шкоду у розмірі 50 000 гривень.

Яка інформація вважається недостовірною? Хто має право на її спростування? Вирішіть справу.

### ***Задача 3.***

12-річну Марину доставили у лікарню із нападом апендициту. Після медичного втручання стан хворої дещо покращився, але після додаткового обстеження лікарі почали наполягати на оперативному втручанні. Батьки Марини на це не погоджувались і вирішили забрати дитину додому. Завідувач хірургічним відділенням дав на це згоду. Через 2 дні у Марини лопнув апендицит, їй зробили дуже складну операцію і вона довго лікувалася у лікарні.

Чи вірними були дії батьків та завідувача? Дайте юридичний аналіз ситуації. Вирішіть питання по суті.

### ***Задача 4.***

На вечірці у сімейному клубі у присутності понад 100 осіб Андрейченко заявив 20-річному Петренку про те, що його справжній батько нещодавно нагороджений орденом і запропонував

йому привітати свого батька. Петренко поставив вимогу перед Андрейченком спростувати цю інформацію як недостовірну, оскільки вона порушує право на повагу до честі та гідності батька. Проведіть правовий аналіз ситуації.

### **Задача 5**

Під час проходження медичного огляду вчителем молодших класів Манковим дільничний терапевт Ганова виявила у нього серцеву недостатність. Про це вона повідомила керівника навчального закладу та чимало батьків учнів, яких навчав Манков. Це привело до того, що учителеві виділили меншу кількість навчальних годин, деякі учні та батьки почали вимагати заміни вчителя, мотивуючи свою вимогу тим, що хворий педагог мало чого може навчити школярів. Манков звернувся з позовом до суду, в якому просив зобов'язати Ганову через засоби масової інформації спростувати інформацію про свою хворобу.

Проведіть правовий аналіз ситуації.

### **Рекомендовані нормативно-правові акти та література:**

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-41. Ст. 356 (з наступними змінами і доповненнями).
2. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар / За редакцією розробників проекту Цивільного кодексу України. К.: Істина, 2005.
3. Федюк Л.В. Класифікація особистих немайнових прав у цивільному праві. *Право України*, 2005р. № 6.
4. Федюк Л.В. Концептуальні підходи до особистих немайнових прав як предмету цивільного права. *Право України*, 2005р. № 9.
5. Буркацький Л.К. Захист цивільного права та інтересу: Методика складання документів, коментарі, позовні та інші заяви: Навч. посібник. К.: Юрінком Інтер, 2005.
6. Мікуліна М. Особисті немайнові права фізичних осіб: поліфонія ознак. *Право України*. 2011. № 4. С. 164 – 169.
7. Сліпченко, С. О. Місце об'єктів особистих немайнових правовідносин у системі об'єктів цивільного права. *Право і суспільство*. 2013. № 6-2. С. 87–92
8. Кот, О.О. Особливості захисту особистих та інших немайнових прав. *Приватне право і підприємництво*. 2018. 18. С. 62-69
9. Ярега Г. З. Особисті немайнові права авторів. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. 12. С. 217-224

10. Буханевич, О.М. Цивільно-правовий захист особистих немайнових прав, що забезпечують приватність фізичної особи. *Ірпінський юридичний часопис*. 2019. 2. С. 21-30
11. Байрачна, М.І. Загальна характеристика особистих немайнових прав подружжя. *Право і суспільство*. 2019. 2 С. 48-52
12. Данильченко, О.В. Цивільно-правовий захист немайнових прав фізичної особи за законодавством України. *Молодий вчений*. 2018. № 5(2). С. 603-607.
13. Боднар, І.В. Особисті немайнові правовідносини в цивілістичному процесі. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. №4. С. 37-41.
14. Шимон С.І. Цивільне та торгове право зарубіжних країн. Навчальний посібник. К.: КНЕУ. 2004. 220 с.
15. Харитонов О. Порівняльне право Європи. Посібник. Х.: Одиссей., 2002. 202 с.
16. <https://www.legifrance.gouv.fr/> - Законодавство Франції.
17. <http://www.droitbelge.be/> - Законодавство Бельгії.
18. <https://www.gesetze-im-internet.de/> - Законодавство Німеччини.
19. <https://www.altalex.com/> - законодавство Італії.
20. <https://www.fedlex.admin.ch/> - Законодавство Швейцарії.
21. [http://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.byCountry?p\\_lang=en](http://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.byCountry?p_lang=en) – Законодавство Європи.
22. Посикалюк О. Особисті немайнові права фізичних осіб в романській, германській, англо-американській системах приватного права (НДІ приватного права і підпр НАПрН України 2011) 16–7.
23. М.І. Боднарук М.І., Козуб І.Г. Європейські стандарти приватного права : навч. посібник. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2019. 216 с.

**Тема 2: Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування особи за законодавством України. Доктрина континентальної правової системи. (2 год).**

Методичні вказівки: Загальні особисті немайнові права поділяються на дві групи залежно від того, яка сфера життєдіяльності особистості піддається правовому впливу. В якості основних потреб виділяють фізіологічні та соціальні потреби, на забезпечення яких і спрямовані загальні особисті немайнові права.

При цьому фізіологічне начало включає в себе існування людини як біологічної та психічної істоти, а соціальне начало людини охоплює собою її функціонування як члена певної соціальної групи. Саме в залежності від цих критеріїв. Така позиція відповідає позиції законодавця лише

за критерієм поділу, однак не за каталогом прав, які включені до тієї чи іншої групи. В основі цієї групи особистих немайнових прав знаходяться основні та базові фізіологічні потреби людини.

### ***Питання для обговорення***

1. ***Право на життя як невід'ємне право фізичної особи.***
2. ***Право на охорону здоров'я та на медичну допомогу: їх забезпечення та реалізація.***
3. ***Зміст та забезпечення права на свободу та особисту недоторканість. Випадки обмеження свободи особи.***
4. ***Правове регулювання відносин у сфері донорства крові, її компонентів, органів та інших анатомічних матеріалів.***
5. ***Правова характеристика інших особистих немайнових прав, що забезпечують природне існування фізичної особи (право на сім'ю, на опіку або піклування, на безпечне для життя та здоров'я довкілля).***
6. ***Особливості регулювання особистих немайнових прав, які забезпечують природне існування людини у законодавстві***

***Термінологічне завдання:*** природне особисте немайнове право; право на свободу; право на особисту недоторканість; право на донорство; право на безпечне довкілля; право на сім'ю; право на опіку та піклування; життя; смерть; право на життя; евтаназія; клонування; право на здоров'я; медична допомога; лікарська таємниця; ім'я; псевдонім; підпис; право на ім'я; індивідуальність; право на індивідуальність; честь; гідність; ділова репутація; право на недоторканість ділової репутації; недоторканість житла; особисте життя; інтимне життя; сімейне життя; таємниця особистого життя.

### ***Практичні завдання:***

1. Проаналізуйте статтю 281 ЦК України та визначте, які елементи змісту права на життя визначені в цій статті.
2. В главі 21 ЦК України знайдіть статті, які регулюють права, що забезпечують окремі прояви особистого життя.

### ***Задача 1.***

Розенчук Н. пред'явила позов до ТОВ «Наш край» про відшкодування моральної шкоди. У заяві позивачка зазначила, що після оплати покупок у торговому відділі супермаркету її

безпідставно затримали працівники відповідача після виходу з торгового залу. В службовому приміщенні її примусово обшукали. Відповідач вказав, що після повідомлення охоронця про вчинення спроби крадіжки товару одним з покупців, відповідно до Інструкції, затвердженої головним директором, Розенчук Н. було затримано та здійснено її огляд, який засвідчив відсутність у неї неоплаченого товару. Вважаючи, що діями працівника ТОВ «Наш край» було порушено її право на свободу і особисту недоторканість, Розенчук Н. звернулася до суду.

Чи були порушені особисті немайнові права Розенчук Н.? Відповідь обґрунтуйте.

### **Задача 2.**

Позивач Зітенюк О. зазначав, що внаслідок лікарської помилки та неналежного виконання лікарем Ласійчук Н. своїх професійних обов'язків йому було поставлено неправильний діагноз, в результаті чого не проводилося необхідне лікування. Посилаючись на те, що внаслідок лікарської помилки йому було завдано матеріальної та моральної шкоди, просив задовольнити позов.

Чи було порушено особисті немайнові права Зітенюка О.? Відповідь обґрунтуйте.

### **Задача 3.**

Громадянка З. потрапила в ДТП, внаслідок чого отримала численні травми і втратила багато крові. Їй надали медичну допомогу, доставили в лікарню, де їй було зроблено переливання крові. Згодом З. одужала, але при здачі аналізу крові виявилось, що вона була ВІЛ інфікована.

Проведіть правовий аналіз ситуації.

### **Рекомендовані нормативно-правові акти та література:**

1. Стефанчук Р.О. Захист честі, гідності та репутації в цивільному праві. К.: Наук.світ, 2001
2. Стефанчук Р.О. Особисті немайнові права фізичних осіб (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту) : монографія / НАН України, Інститут держави і права ім. В.М.Корецького. К. : КНТ, 2008.625 с
3. Федюк Л.В. Право на життя в цивільному законодавстві. Право України. 2004р. № 9.
4. Чорнооченко С. І. Особисті немайнові права, які забезпечують соціальне існування фізичної особи в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук: 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право». Харків. 2000.
5. Цивільне право України. Загальна частина: підручник/ за ред. О.В.Дзери, Н.С.Кузнєцової, Р.А.Майданика. 3-тє вид. К.: Юрінком Інтер, 2010.

6. Демченко І. С. Інформація про стан здоров'я у контексті права на повагу до приватного життя: міжнародно-правовий аспект. *Альманах міжнародного права*. 2017. Вип. 15. С. 41-50. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/amp\\_2017\\_15\\_7](http://nbuv.gov.ua/UJRN/amp_2017_15_7)
7. Громовчук М. В., Рогач І. Право людини на життя: питання доктринального тлумачення [Електронний ресурс]. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2017. Вип. 44(1). С. 40-42. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr\\_2017\\_44\(1\)\\_\\_11](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2017_44(1)__11)
8. Сидоренко А. Право на донорство крові: сутність та значення. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2019. № 1. С. 106–112. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/uazt\\_2019\\_1\\_12](http://nbuv.gov.ua/UJRN/uazt_2019_1_12)
9. Островська Б. В. Право на життя й цілісність особи: біоетичні аспекти еволюції прав людини. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 4. С. 275-284. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvknuvs\\_2017\\_4\\_26](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvknuvs_2017_4_26)
10. Калюжний Р. А., Лихова С.Я. Кримінально-правова охорона життя людини в Україні. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2018. № 1. С. 190-191. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau\\_2018\\_1\\_31](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2018_1_31)
11. Совгиря О. В., Янчук А.О. Право на життя: сучасний медичний та правовий контекст. *Світ медицини та біології*. 2018. № 1. С. 216-223. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/S\\_med\\_2018\\_1\\_56](http://nbuv.gov.ua/UJRN/S_med_2018_1_56)
12. Островська Б. В. Міжнародно-правові аспекти захисту життя людини у процесі застосування інноваційних біомедичних технологій. *Наука та інновації*. 2018. Т. 14, № 5. С. 27-36. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/scinn\\_2018\\_14\\_5\\_5](http://nbuv.gov.ua/UJRN/scinn_2018_14_5_5)
13. Царенко В. І., Дворнічена І. М., Мартинов Д. Ю. Ціна життя людини: морально-правовий та економічний аспект. *Митна безпека*. 2017. № 1. С. 144-150. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/cussec\\_2017\\_1\\_19](http://nbuv.gov.ua/UJRN/cussec_2017_1_19)
14. Кириченко Ю. В., М. В. Кіхтенко. Право на життя: відповідність конституційної практики України європейським стандартам. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2019. № 1. С. 26-29. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs\\_2019\\_1\\_7](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2019_1_7)
15. Островська Б. В. Право на життя в контексті Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та науково-технічного прогресу в біомедицині. *Часопис Київського університету права*. 2017. № 1. С. 170-173. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup\\_2017\\_1\\_41](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2017_1_41)

16. Шимон С.І. Цивільне та торгове право зарубіжних країн. Навчальний посібник. К.: КНЕУ. 2004. 220 с.
17. Харитонов О. Порівняльне право Європи. Посібник. Х.: Одиссей., 2002. 202 с.
18. <https://www.legifrance.gouv.fr/> - Законодавство Франції.
19. [http://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.byCountry?p\\_lang=en](http://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.byCountry?p_lang=en) – Законодавство Європи.

### ***Тема 3: Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття особи. (2 год).***

Методичні вказівки: Важливість індивідуалізації фізичних осіб у сфері права обумовлюється в першу чергу тим, що завдяки їй за фізичною особою визнається здатність бути учасником цивільних правовідносин. Адже законодавець заінтересований у чіткій диференціації цих учасників. Одним з найбільш важливих серед особистих немайнових прав, що індивідуалізує фізичну особу – є право на ім'я. Фізична особа має право на індивідуальність. Фізична особа має право на збереження своєї національної, культурної, релігійної, мовної самобутності, а також право на вільний вибір форм та способів прояву своєї індивідуальності, якщо вони не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства. Перебуваючи у системі соціальних зв'язків, фізична особа прагне не тільки індивідуалізуватися, але й за рахунок індивідуалізації обійняти певне місце у соціумі, досягти певного соціального статусу. Адже попри гарантовану державою рівність у гідності та правах, соціальний статус фізичних осіб, що визначає становище, яке посідає відповідна фізична особа в соціальній системі, є нерівним, визначається оціночно, включаючи систему соціальних, економічних, професійних, етичних, культурних та інших характеристик та визначає відношення до даної особи з боку представників тієї чи іншої соціальної групи.

#### ***Питання для обговорення***

1. ***Чесť, гідність та ділова репутація як об'єкти правової охорони. Захист права на чесť і гідність.***
2. ***Право на інформацію. Поняття та види інформації. Особливості правової охорони відкритої, конфіденційної та таємної інформації.***
3. ***Правова охорона особистих паперів та кореспонденції.***  
***Розпорядження особистими паперами. Обмеження права на таємницю кореспонденції.***

**4. Інші особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи (право на місце проживання, на недоторканість житла, на вибір роду занять, на свободу пересування, на свободу об'єднання та на мирні збори).**

**Термінологічне завдання:** ім'я; псевдонім; підпис; право на ім'я; індивідуальність; право на індивідуальність; честь; гідність; ділова репутація; право на недоторканість ділової репутації; недоторканість житла; особисте життя; інтимне життя; сімейне життя; таємниця особистого життя.

**Практичні завдання:**

**Задача 1.**

Кобильчук Л., проходячи по вулиці, побачив у вітрині фотоательє, де він колись фотографувався, свою фотографію. Вона не сподобалася Кобильчуку Л., і він вимагав, щоб фотографію негайно зняли з вітрини. Директор ательє відповів, що у вітрині виставлені кращі роботи майстрів ательє, і знімати фотографію Кобильчука Л. він не збирається, оскільки виставлення її на вітрині ніяк не порушує гідність Кобильчука Л. Тоді Кобильчук Л. звернувся з позовом до суду за порушення права на охорону інтересів особи, яка зображена на фотографіях та в інших художніх творах.

Які особисті немайнові права підлягають захисту? Як слід вирішити спір? Відповідь обґрунтуйте.

**Задача 2.**

Смирнову під час відвідування пологового будинку, де перебувала на лікуванні його дружина, черговим лікарем було відмовлено у доступі до палати на підставі правил внутрішнього розпорядку та мотивами забезпечення санітарної гігієни. Харчі та речі було запропоновано передати через медсестру.

Чи правомірна відмова? Які права має особа, що перебуває на стаціонарному лікуванні?

**Рекомендовані нормативно-правові акти та література:**

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-41. Ст. 356 (з наступними змінами і доповненнями).
2. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар / За редакцією розробників проекту Цивільного кодексу України. К.: Істина, 2005.

3. Сімейний кодекс України: Офіц.видання. К.: Концерн "Видавничий Дім "Ін Юре", 2004.
4. Про науково-технічну інформацію: Закон України від 23 червня 1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 33; Ст. 345 (з наступними змінами і доповненнями).
5. Про захист прав споживачів: Закон України від 15 грудня 1993 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 1. Ст. 1 (з наступними змінами і доповненнями).
6. Про державну таємницю: Закон України від 21 січня 1994 року в редакції Закону від 21.09.99. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 16. Ст. 93 (з наступними змінами і доповненнями).
7. Про рекламу: Закон України від 3 липня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996.339. Ст. 181 (з наступними змінами і доповненнями).
8. Бобрик В.І. Особисте життя як об'єкт цивільно-правової охорони: Монографія / НДІ приватного права і підприємництва АПрНУ. Київ-Тернопіль, 2008.
9. Кохановська О. В. Правове регулювання у сфері інформаційних відносин: Монографія. К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2001.
10. Красицька Л. В. Цивільно-правове регулювання особистих немайнових прав громадян. Монографія. Донецьк: ДІВС МВС України, 2002.
11. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: 2 т. 2-е вид. / За ред. О.В.Дзери, Н.С.Кузнєцової, В.В.Луця. К.: Юрінком Інтер, 2006. Т.1.
12. Сімейне право України: Підручник.: Істина, 2004.
13. Стефанчук Р. Відносно захисту в цивільному праві честі, гідності та ділової репутації. *Право України*. 1999. № 1.
14. Стефанчук Р. Окремі питання цивільно-правового регулювання захисту честі, гідності та ділової репутації. *Право України*. 1999. № 10.
15. Стефанчук Р.О. Захист честі, гідності та репутації в цивільному праві. К.: Наук.світ, 2001.
16. Федюк Л.В. Право на життя в цивільному законодавстві. *Право України*. 2004р. № 9.
17. Чорнооченко С. І. Особисті немайнові права, які забезпечують соціальне існування фізичної особи в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук: 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право». Харків. 2000.
18. Цивільне право України. Загальна частина: підручник/ за ред. О.В.Дзери, Н.С.Кузнєцової, Р.А.Майданика. 3-тє вид. К.: Юрінком Інтер, 2010.

19. Сліпченко, С. О. Місце об'єктів особистих немайнових правовідносин у системі об'єктів цивільного права. *Право і суспільство*. –2013. № 6-2. С. 87–92
20. Кот, О.О. Особливості захисту особистих та інших немайнових прав. *Приватне право і підприємництво*. 2018. 18. С. 62-69
21. Ярега Г. З. Особисті немайнові права авторів. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. 12. С. 217-224
22. Буханевич, О.М. Цивільно-правовий захист особистих немайнових прав, що забезпечують приватність фізичної особи. *Ірпінський юридичний часопис*. 2019. 2. С. 21-30
23. Байрачна, М.І. Загальна характеристика особистих немайнових прав подружжя. *Право і суспільство*. 2019. 2 С. 48-52
24. Данильченко, О.В. Цивільно-правовий захист немайнових прав фізичної особи за законодавством України. *Молодий вчений*. 2018. № 5(2). С. 603-607
25. Боднар, І.В. Особисті немайнові правовідносини в цивілістичному процесі. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. №4. С. 37-41
26. Шимон С.І. Цивільне та торгове право зарубіжних країн. Навчальний посібник. К.: КНЕУ. 2004. 220 с.
27. Харитонов О. Порівняльне право Європи. Посібник. Х.: Одиссей., 2002. 202 с.
28. <https://www.gesetze-im-internet.de/> - Законодавство Німеччини.
29. [http://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.byCountry?p\\_lang=en](http://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.byCountry?p_lang=en) – Законодавство Європи.

**Тема №4: Загальні положення про право власності і речові права за законодавством України. Відмінності речового права в країнах континентальної правової системи. (2 год.)**

*Методичні вказівки:* Інститут права власності є центральним інститутом цивільного права, норми якого забезпечують регулювання відносин власності у стані «статики». Тобто норми, які закріплюють приналежність майна власнику, визначають обсяг його правомочностей щодо володіння, користування і розпорядження належним йому майном, умови реалізації цих правомочностей. У свою чергу динаміка відносин власності (передача майна у тимчасове користування чи у власність інших осіб, спадкування та ін.) опосередковується нормами зобов'язального, спадкового права.

Відповідно до визначених Конституцією України форм власності в ЦК України знайшли врегулювання приватна власність, право власності Українського народу та державна власність, комунальна власність.

Необхідно розмежовувати власність в економічному та юридичному значенні. Першооснову усіх форм власності, що існували в суспільстві раніше та існують нині, безумовно, становлять економічні відносини привласнення матеріальних благ у процесі виробництва

та споживання. Тому власність у такому значенні є її економічним розумінням. Водночас певна частина економічних відносин власності, які існують у цілому поза волею і свідомістю людей, можуть бути об'єктом правового регулювання, дістаючи відповідне оформлення у нормах права. У такому разі проявляється юридичний зміст власності, а врегульовані правовими нормами відносини власності набувають правових ознак правовідносин власності.

### Питання для обговорення

1. Поняття та ознаки речового права. Види речових прав.
2. Поняття власності та права власності.
3. Об'єкти, суб'єкти та зміст права власності.
4. Форми і види права власності за чинним законодавством України.
5. Інститут довірчої власності в цивільному праві України.
6. Здійснення права власності.
7. Речове право за Цивільним уложенням Німеччини (класичний приклад речового права в європейських державах).

**Термінологічне завдання:** речове право, власність, право власності, довірча власність, форми власності, види власності, володіння, користування, розпорядження.

### Практичні завдання:

1. Проаналізуйте зміст частини 4 статті 319 ЦК України: «Власність зобов'язує».
2. На основі аналізу чинного законодавства дайте відповідь на питання, чи може виступати об'єктом права власності:
  - інформація (ст.38 ЗУ «Про інформацію»);
  - патент на винахід (ст.28 ЗУ «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»);
  - пай члена кооперативу (21 ЗУ «Про кооперацію»);
  - підприємство (ст.191 ЦК);
  - енергія (ст.1 ЗУ «Про електроенергетику»).

### Задача 1.

Данилов повертався додому пізно ввечері. Його зупинив незнайомий чоловік і запропонував придбати у нього новий магнітофон. Ціна пропонувалася значно нижча за реальну ціну. Данилов подумав про те, що схожий магнітофон бачив у свого сусіда Щіткова. Окрім того, він знав, що нещодавно квартиру його сусіда пограбували. Але купити магнітофон не відмовився. На наступний день до Данилова зайшов Щітков і побачив у нього магнітофон. В ньому він впізнав свій магнітофон, сказав Данилову, що він належить йому і вимагав його повернення. Проте Данилов відповів, що придбав його на ринку і повертати його не збирається.

Визначте вид права володіння Данилова. Обґрунтуйте свою відповідь.

Чи може Щітков витребувати свій магнітофон із володіння Данилова?

**Задача 2.**

Виконавчий комітет міської ради народних депутатів прийняв рішення про передачу у комунальну власність скульптури відомого скульптора на підставі того, що власник належним чином не утримує цю скульптуру, яка є пам'яткою культури та історії і потребує реставрації, власник же відмовляється оплачувати витрати, пов'язані з реставрацією. Жученко звернувся до голови міської ради з вимогою повернути йому скульптуру, яка є його приватною власністю. Йому пояснили, що з дня винесення рішення про примусове вилучення скульптури ця річ перейшла у комунальну власність територіальної громади і тепер йому не належить.

Жученко звернувся до суду з позовною заявою про витребування скульптури, яку в нього вилучили незаконно і передали у власність територіальної громади.

В якому порядку може відбуватися викуп пам'ятки історії та культури?

Чи всі дії виконавчого комітету були законними?

Чи задовольнить суд вимоги Жученка? Обґрунтуйте свою відповідь.

**Задача 3.**

Після завершення будівництва житлового будинку Антон вирішив продати його. Але у нотаріальній конторі відмовилися посвідчити договір купівлі-продажу, оскільки на думку нотаріуса в Антона не виникло право власності на цей будинок. Антон висловив свою незгоду з цим, посилаючись на абзац 1 ч. 2 ст. 331 ЦК, відповідно до якого право власності на новостворене нерухоме майно виникає з моменту завершення будівництва.

Яким чином слід вирішити спір. Обґрунтуйте відповідь.

**Рекомендовані нормативно-правові акти та література:**

1. Конституція України від 26 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (з наступними змінами і доповненнями).
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-41. Ст. 356 (з наступними змінами і доповненнями).
3. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18. Ст. 144 (з наступними змінами і доповненнями).
4. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21-22. Ст. 135 (з наступними змінами і доповненнями).
5. Про приватизацію державного житлового фонду: Закон України від 19 червня 1992 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 36. Ст. 524 (з наступними змінами і доповненнями).
6. Про нотаріат: Закон України від 2 вересня 1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383 (з наступними змінами і доповненнями).
7. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 1 липня 2004 р. *Урядовий кур'єр*. 4 серпня 2004 року. – № 145.

8. Про право власності на окремі види майна: Постанова Верховної Ради України від 17 червня 1992 р. *Урядовий кур'єр*. 1992. №29.
9. Майданик Р.А. Інститут довірчої власності (Траст): (природа прав, умови реєстрації в право України): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец.12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право». К.: Київський ун-т імені Тараса Шевченка, 1996.
10. Проблеми вдосконалення правового регулювання права приватної власності / [Я. М. Шевченко, М. В. Венецька, І. М. Кучеренко]. К., 2002.
11. Соловійов О. Суб'єктивне право власності (деякі аспекти проблеми). *Право України*. 2010. №12.
12. Спасибо-Фатєєва І. В. Загальна характеристика права власності / Цивільне право України: Підручник: у 2 т. / За заг. ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. К.: Юрінком Інтер, 2004. Т. 1.
13. Харченко О. Окремі питання припинення права власності помимо волі власника / О. Харченко. *Право України*. 2010. №3.
14. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар: У 2 ч. / За заг. ред. Я. М. Шевченко. К.: Ін Юре, 2004.
15. Шевченко Я.М. Право власності/ Цивільне право. Академічний курс: Підручник: у 2 т. / За заг. ред. Я. М. Шевченко. К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. Т. 1.
16. Шевченко Я.М. Питання права власності (коментар до Конституції України). *Кодифікація приватного (цивільного) права України*. К.: Україн. центр правн. студій, 2000.
17. Яворська О. С. Підстави виникнення права приватної власності громадян за цивільним законодавством. Львів, 1997
18. Кузнецова Н. С. Власність як основа громадянського суспільства і демократичної держави. *Право України*. 2011. № 5. С. 4 – 13.
19. Сулейменов М. До питання про місце права власності у системі цивільних прав. *Право України*. 2011. № 5. С. 13 – 18.
20. Харитонов Є., Харитонova О. Проблемні питання набуття та припинення права власності за цивільним законодавством України. *Право України*. 2011. № 5. С. 60 – 69.
21. Цивільне право України. Загальна частина: Підручник / За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, Р.А. Майданика. 3-тє вид., перероб. і допов. К.: Юрінком Інтер, 2010. 976 с.
22. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар / За заг. ред. Є. О. Харитонova, О. І. Харитонovoї. 2010. 752 с.
23. Коротюк О. В. До питання змісту понять "інтелектуальна власність" та "право інтелектуальної власності". *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2019. № 6. С. 125-138. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Triv\\_2019\\_6\\_13](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Triv_2019_6_13)
24. Маринчак Є. Фінансово-правовий зв'язок фізичної особи з державою: Монографія. рр.344, 2019.
25. Правова охорона та розпорядження правами інтелектуальної власності [Текст] : навч.-метод. посіб. для студентів ден. та заоч. форм навчання за фахом

- "Інтелектуальна власність" / Л. В. Перевалова [та ін.] Нац. техн. ун-т "Харків. політехн. ін-т". Харків : Панов А. М. [вид.], 2018. 160 с.
26. Денисенко, Вікторія Олександрівна. Вплив трансформації відносин власності на формування середнього класу в регіонах України [Текст] : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.05 / Денисенко Вікторія Олександрівна ; Черкас. нац. ун-т ім. Богдана Хмельницького. Черкаси, 2018. 20 с.
  27. Правові та економічні відносини, що виникають унаслідок порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності [Текст] : монографія / [Ю. Л. Борко та ін.] ; Нац. акад. прав. наук України, НДІ інтелект. власності. Київ : Інтерсервіс, 2017. 164 с.
  28. Андрощук, Геннадій Олександрович. Правове регулювання відносин в Інтернеті: аспекти інтелектуальної власності [Текст] / [Андрощук Г. О., Бутнік-Сіверський С. О., Мацкевич О. О.] ; Нац. акад. прав. наук України, НДІ інтелект. власності. Київ : Інтерсервіс, 2017. 94 с.
  29. Якубенко В. Д. Цивілізаційні архетипи та інституційні особливості відносин власності [Електронний ресурс]. Науковий вісник Дипломатичної академії України. 2017. Вип. 24(3). С. 19-25. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdau\\_2017\\_24\(3\)\\_\\_5](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdau_2017_24(3)__5)
  30. Барбара В.П. Проблемні питання застосування законодавства, що регулює корпоративні відносини, в аспекті переходу права власності [Електронний ресурс]. Вісник Верховного Суду України. 2016. № 1. С. 29-32. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vvsu\\_2016\\_1\\_5](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vvsu_2016_1_5)
  31. Мельник Л. Л. Науково-методологічні засади відносин власності та їхній зв'язок з відносинами господарювання [Електронний ресурс] / Економіка та держава. 2017. № 4. С. 84-89. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde\\_2017\\_4\\_1](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2017_4_1)
  32. Лісна І. С. Розвиток відносин власності в Україні в період козацько-гетьманської держави [Електронний ресурс] / І. С. Лісна, П. В. Белінський / Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Юридичні науки. 2017. Вип. 1(1). С. 32-35. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu\\_jur\\_2017\\_1\(1\)\\_\\_9](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_jur_2017_1(1)__9)
  33. Зюзь Д. В. Генеза інституту власності та роль держави в трансформації відносин власності. Ефективність державного управління. 2017. Вип. 2. С. 102-110. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu\\_2017\\_2\\_14](http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2017_2_14)
  34. Шимон С.І. Цивільне та торгове право зарубіжних країн. Навчальний посібник. К.: КНЕУ. 2004. 220 с.
  35. Харитонов О. Порівняльне право Європи. Посібник. Х.: Одиссей., 2002. 202 с.
  36. <https://www.gesetze-im-internet.de/> - Законодавство Німеччини.

37. <https://www.fedlex.admin.ch/> - Законодавство Швейцарії.

38. [http://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.byCountry?p\\_lang=en](http://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.byCountry?p_lang=en) – Законодавство Європи.

### **Тема №5: Виникнення та припинення права власності (4 год.).**

*Методичні вказівки:* Спеціальну увагу необхідно звернути на способи (підстави) виникнення і припинення права власності. Важливо встановити які підстави виникнення права власності є первісними, а які — похідними. До перших належать ті, які забезпечують виникнення права власності вперше або незалежно від волі попередніх власників (створення продукції, товарів у результаті виробничої діяльності, націоналізація, конфіскація та ін.), а до других — ті, які забезпечують виникнення права власності по волі власника шляхом правонаступництва, зокрема за цивільними угодами (правочинами), спадкування.

Підстави набуття права власності для одних учасників цивільних відносин водночас є підставами його припинення для інших.

Цивільний кодекс України містить спеціальні підстави припинення права власності. Право власності може бути припинено в інших випадках, встановлених законом.

### **Питання для обговорення**

1. Первісні підстави набуття права власності:
  - набуття права власності на новостворене майно та перероблену річ;
  - набуття права власності на безхазяйну річ;
  - набуття права власності на рухому річ, від якої власник відмовився;
  - набуття права власності знахідку;
  - набуття права власності на бездоглядну домашню тварину;
  - набуття права власності на скарб;
  - набувальна давність.
2. Похідні підстави набуття права власності. Момент набуття права власності за договором.
3. Підстави добровільного припинення права власності.
4. Підстави примусового припинення права власності.
  - Додаткові питання аналітичного характеру:
  - Первинні підстави набуття права власності за законодавством країн континентальної правової системи (на прикладі законодавства Франції та Німеччини).
  - Набувальна давність за Цивільним кодексом Франції (Ст. 2228-2259), за Цивільним кодексом Квебека.

**Термінологічне завдання:** безхазяйна річ, знахідка, бездоглядна домашня тварина, скарб, набувальна давність, реквізиція, конфіскація.

**Практичні завдання:**

**Задача 1.**

Хома багато років дружив із Семеном. До дня народження перший вирішив другому зробити дещо несподіваний подарунок. Хома без відома Семена використав належні йому (Семенові) матеріали з дерева і виготовив крісло-качалку. Після того як іменинник отримав подарунок, з'ясувалося, що з цих матеріалів йому мали виготовити кухонний стіл. Семен поставив вимогу перед Хомою відшкодувати вартість матеріалів, які той використав для виготовлення крісла. Хома у свою чергу вимагав оплату своєї праці, оскільки річ, яку він виготовив, може бути використана Семеном.

Яким чином слід вирішити спір. Обґрунтуйте відповідь.

**Задача 2.**

Подружжю М.О. і Н.О. належить на праві власності житловий будинок у смт. Підволочиськ Тернопільської області. Будинок розташований недалеко від вулиці, і подружжя вирішило використати частину будинку для зайняття підприємницькою діяльністю, для чого переобладнати одну із кімнат будинку під продуктовий магазин. Коли подружжя звернулось за консультацією до знайомого юриста, той роз'яснив, що за чинним законодавством житлові будинки повинні використовуватися лише для проживання в них, але не для підприємницьких цілей. Подружжя заперечувало, не розуміючи, чому вони як власники будинку не можуть користуватися ним на свій розсуд.

Проаналізуйте ситуацію на основі норм чинного законодавства.

**Задача 3.**

Дід Панько залишив у спадок онуку Данилі й онуці Яринці будинок з присадибною ділянкою. За заповітом будинок і присадибна ділянка ділилися між ними порівну. Данило через деякий час на своїй ділянці знайшов скарб і залишив його собі. Ярина, дізнавшись про це, почала вимагати від нього поділити скарб, але Данило відмовив їй. Ярина звернулася з позовом до суду.

Чи є правомірним такий позов?

Яким чином слід вирішити спір. Обґрунтуйте відповідь.

**Рекомендовані нормативно-правові акти та література:**

1. Земельний кодекс України. Затверджений Законом України від 25 жовтня 2001 р. Бюлетень законодавства і юридичної практики. 2007. № 5.

2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року. Відомості Верховної Ради України. 2003. №40 - 41. Ст. 356 (з наступними змінами і доповненнями).
3. Про приватизацію державного житлового фонду: Закон України від 19 червня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 36. – Ст. 524 (з наступними змінами і доповненнями).
4. Безсмертна Н.В. Здійснення громадянами права приватної власності в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец.12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право». К., 2001.
5. Заїка Ю. О. Право власності. Спадкове право. К., 2000.
6. Зубков С. Правові проблеми набуття права власності на об'єкти нерухомості, що надаються власникам приміщень, відчужених під час комплексної реконструкції кварталів. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. №3.
7. Іванов А. Умови застосування реквізиції в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. №1.
8. Клименко С. Поняття та правовий режим житла як об'єкта права власності. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. № 12.
9. Хіміч С. Сутність і класифікація поняття «індивідуальний жилий будинок». *Підприємництво, господарство і право*. 2009. №6.
10. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар / За ред. розробників проекту Цивільного кодексу України. К.: Істина, 2004.
11. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар: У 2 ч. / За заг. ред. Я. М. Шевченко. К.: Ін Юре, 2004.
12. Цивільний кодекс України: Коментар / За заг. ред. Харитонova Є. О., Калітенко О. М. Х.: Одісей, 2003.
13. Яворська О. С. Підстави виникнення права приватної власності громадян за цивільним законодавством. Львів, 1997.
14. Цивільне право України. Загальна частина: Підручник / За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнєцової, Р.А. Майданика. – 3-тє вид., перероб. і допов. К.: Юрінком Інтер, 2010. 976 с.
15. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар / За заг. ред. Є. О. Харитонova, О. І. Харитонovoї. 2010 . 752 с.
16. Гуїван, П.Д. Набуття права власності за давністю володіння та його відмінність від набуття власності від неповноважного відчужувача. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. С. 105-109
17. Стаценко, О.С. До питання правового регулювання набуття прав на нерухоме майно за набувальною давністю. *Юридичний вісник*. 2018. № 1. С. 186-190 [Електронний ресурс] URL: [http://www.yurvisnyk.in.ua/v1\\_2018/2018\\_1.pdf#page=186](http://www.yurvisnyk.in.ua/v1_2018/2018_1.pdf#page=186)
18. Дзера, І.О. Деякі питання визнання права власності за статтею 392 Цивільного кодексу України. *Підприємництво, господарство і право*. -2018. № 5. С. 19-24.
19. Іванов, А.М. Знищення майна: фактичний склад, що утворює підставу припинення права власності [Електронний ресурс]. *Актуальні проблеми приватного права* : матеріали XVII наук.-практ. конф., присвяч. 97-й річниці з дня народж. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР В. П. Маслова (Харків, 22 лют. 2019 р.). Харків : Право, 2019. С. 334-337 URL : [http://library.nlu.edu.ua/POLN\\_TEXT/SBORNIKI\\_2019/Tezu\\_Maslov\\_2019.pdf](http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SBORNIKI_2019/Tezu_Maslov_2019.pdf)

20. Прут, Ю.А., Короед С.О. Реалізація превентивного способу захисту права власності в цивільному судочинстві. *Судова апеляція*. Київ: Апеляційний суд м. Київ. 2017.1.-С.92-98. URL: file:///C:/Users/Valentina/Downloads/Suap\_2017\_1\_14.pdf
21. Волинець, Т.В. Захист права комунальної власності. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Юридичні науки*. 2017. 5. С. 273-278. URL: [http://www.lute.lviv.ua/fileadmin/www.lac.lviv.ua/data/pidrozdily/Naukovi\\_Vydannya/Nauk\\_Visnyk\\_Jurist/VisnukUF\\_5.pdf#page=273](http://www.lute.lviv.ua/fileadmin/www.lac.lviv.ua/data/pidrozdily/Naukovi_Vydannya/Nauk_Visnyk_Jurist/VisnukUF_5.pdf#page=273)
22. Шимон С.І. Цивільне та торгове право зарубіжних країн. Навчальний посібник. К.: КНЕУ. 2004. 220 с.
23. Харитонов О. Порівняльне право Європи. Посібник. Х.: Одиссей., 2002. 202 с.
24. <https://www.legifrance.gouv.fr/> - Законодавство Франції.
25. <https://www.gesetze-im-internet.de/> - Законодавство Німеччини.
26. [http://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.byCountry?p\\_lang=en](http://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.byCountry?p_lang=en) – Законодавство Європи.

### ***Тема №6: Особливості правовідносин у сфері права власності на окремі види майна (2 години)***

Методичні вказівки: Слід враховувати те, що право власності на окремі види майна відзначається певною специфікою набуття, здійснення та припинення. Право власності на землю - це право володіти, користуватися і розпоряджатися земельними ділянками. Право власності на землю набувається та реалізується на підставі Конституції України, цього Кодексу, а також інших законів, що видаються відповідно до них. Земля в Україні може перебувати у приватній, комунальній та державній власності. Земельна ділянка - це частина земної поверхні з установленими межами, певним місцем розташування, з визначеними щодо неї правами. Право власності на земельну ділянку поширюється в її межах на поверхневий (грунтовий) шар, а також на водні об'єкти, ліси і багаторічні насадження, які на ній знаходяться. Право власності на земельну ділянку розповсюджується на простір, що знаходиться над та під поверхнею ділянки на висоту і на глибину, необхідні для зведення житлових, виробничих та інших будівель і споруд. Право на житло є одним з найголовніших невід'ємних прав особи, яке проголошується ст. 47 КУ. Передбачено обов'язок держави створити усі умови, необхідні людині для набуття житла у власність або в користування. Конституція передбачає неможливість примусового позбавлення особи житла інакше як на підставі закону за рішенням суду. Ст. 379 ЦК містить визначення поняття «житло» як об'єкта права власності – житловий будинок, квартира, інше приміщення, призначені та придатні для постійного проживання в них. Підстави для набуття у власність житлових будинків і квартир залежать від виду житлового фонду, до якого вони належать.

#### ***Питання для обговорення***

1. Особливості права власності на земельні ділянки:

право приватної власності на землю;  
 право комунальної власності на землю;  
 право державної власності на землю.

2. Поняття та ознаки житла як об'єкта права власності. Права та обов'язки власників житла.

3. Особливості права власності на тварин.

4. Особливості набуття права власності фізичними особами на окремі види майна.

Додаткові питання аналітичного характеру:

Особливості набуття права власності на окремі види майна за Швейцарським цивільним уложенням.

Термінологічне завдання: житло, земельна ділянка, приватизація.

### ***Практичні завдання:***

#### ***Задача 1.***

У червні 2006 р. Б. звернулася з позовом до Лубенської ветбаклабораторії про визнання незаконною відмови в приватизації займаної нею та належної відповідачеві квартири, що знаходиться в м. Лубнах, посилаючись на те, що всупереч Закону України «Про приватизацію державного житлового фонду» відповідач відмовляє в приватизації згаданої квартири.

При розгляді справи по суті представник відповідача вказував на те, що будинок, в якому знаходиться квартира, щодо якої відмовлено в приватизації, будувався як одне з виробничих приміщень Лубенської ветбаклабораторії і в передбаченому законом порядку до житлового фонду не зарахувався, земельна ділянка за цим будинком як житловим не закріплювалась. Сама квартира не забезпечена необхідними господарськими спорудами, а вхід до неї здійснюється через територію ветбаклабораторії.

Як слід вирішити справу? Обґрунтуйте відповідь.

#### ***Задача 2.***

Громадянин Авдєєв звернувся до суду з позовом до громадянки Григорович про визнання права власності на частину квартири, яка належить на праві приватної власності громадянці Григорович на підставі укладеного нею договору купівлі-продажу.

В позовній заяві позивач стверджував, що вони з власницею квартири протягом півроку, що передувало укладенню нею договору купівлі-продажу, незважаючи на відсутність реєстрації

шлюбу, жили разом, вели спільне господарство. Крім того, він надав кошти відповідачці у сумі еквівалентній 30.000 долларам США для покупки спірної квартири. Те, що він не приймав участі в укладенні угоди купівлі-продажу квартири позивач пояснював відсутністю у нього на той момент паспорта, який був у нього викрадений.

Суд позов задовольнив і прийняв рішення про визнання права власності на частину спірної квартири, виходячи з розміру суми, еквівалентної вкладу позивача в спільне господарство з відповідачкою.

Дайте юридичну оцінку рішенням суду.

### **Задача 3.**

У травні 2007 р. ЖБК «Наука» звернувся з позовом до Б. про виселення, посилаючись на те, що відповідачка жила в двокімнатній квартирі як тимчасовий мешканець, здійснюючи догляд за хворою Н., яка була членом ЖБК і жила у квартирі одна. Оскільки Н. померла 24 червня 2004 р., позивач просив виселити Б., яка не набула права користування жилим приміщенням.

В січні 2008 р. Б. пред'явила зустрічний позов до ЖБК «Наука» про прийняття її в члени кооперативу, посилаючись на те, що вона постійно проживала з лютого 1998 р. в спірній квартирі, як член сім'ї Н., за якою одночасно здійснювала догляд, оскільки та була тяжко хвора (інвалідом I групи (ампутована нога). При цьому Б. зазначила, що вселилась до Н. за умови проживання з нею однією сім'єю і ця умова була виконана. У лютому 2007 р. К. звернулася з позовом до Б. про виселення, зазначаючи, що рішенням зборів уповноважених ЖБК від 29.11.2006 р. їй на сім'ю з чотирьох чоловік виділено двокімнатну квартиру, яка залишилася після смерті Н., син якої як спадкоємець одержав пай, що належав померлій.

Як слід вирішити справу? Відповідь обґрунтуйте.

Які особи мають право на користування квартирою в ЖБК?

### **Задача 4.**

Згідно рішення обласної адміністрації земельна ділянка, на якій розташований будинок, що належав Авер'янову, підлягає вилученню у зв'язку з суспільною необхідністю. Авер'янову разом із сім'єю взамін будинку запропонована квартира. Крім того, організація, якою відводиться земельна ділянка, згідна відшкодувати Авер'янову вартість будинку і плодово-ягідних насаджень, що були на ділянці. Авер'янов рішення адміністрації оскаржував, вважаючи, що його ділянка в лінію відчуження включатись не повинна. Крім того, він

припускав, що якщо ділянка і буде вилучена, то йому зобов'язані побудувати будинок на рівноцінній земельній ділянці.

Адміністрація стверджувала, що вільної земельної території у даній місцевості нема, а тому рівноцінна ділянка може бути відведена тільки в іншій місцевості. Крім того, вона не володіє можливістю побудувати Авер'янову новий будинок через відсутність підрядної організації і будматеріалів. Оскільки сторони до згоди не прийшли, будинок Авер'янова був відключений від системи енергозабезпечення та водоканалу. Авер'янов звернувся з позовом до суду.

Яким чином слід вирішити справу. Обґрунтуйте відповідь.

***Рекомендовані нормативно-правові акти та література:***

1. Конституція України від 26 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. №30 Ст. 141 (з наступними змінами і доповненнями).
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №40 - 41. Ст. 356 (з наступними змінами і доповненнями).
3. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18. Ст. 144 (з наступними змінами і доповненнями).
4. Земельний кодекс України. Затверджений Законом України від 25 жовтня 2001 р. *Бюлетень законодавства і юридичної практики*. 2007. № 5.
5. Дзера О. В. Розвиток права власності громадян в Україні. К., 1996.
6. Домашенко О. Про теоретичні погляди на власність. *Право України*. 2010. №12.
7. Кооперативне право / За ред. В. І. Семчика. К., 1998.
8. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: У 2 т. / За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнєцової, В. В. Луця. К.: Юрінком Інтер, 2005.
9. Право власності в Україні / За ред. О. В. Дзери та Н. С. Кузнєцової. -К., 2000.
10. Проблеми вдосконалення правового регулювання права приватної власності / Я. М. Шевченко, М. В. Венецька, І. М. Кучеренко. К., 2002.
11. Семчик В. І. Право власності за Конституцією України. - К., 1996.
12. Цивільний кодекс України: Коментар / За заг. ред. Харитонova Є. О., Калітенко О. М. Х.: Одіссей, 2003.
13. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар / За ред. розробників проекту Цивільного кодексу України. К.: Істина, 2004.
14. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар: У 2 ч. / За заг. ред. Я. М. Шевченко. К.: Ін Юре, 2004.

15. Ятченко Є. Загальна характеристика речових прав релігійних організацій на майно культового призначення. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. №7.
16. Ятченко Є.О. Речові права релігійних організацій на майно культового призначення: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец.12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право». К., 2010.
17. Федчишин Д. В. Щодо меж здійснення прав на землю: поняття та особливості. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2017. № 6. С. 70-75.
18. Гірняк В. Земельні ресурси як об'єкти комунальної власності. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 5. С. 175-179.
19. Анатійчук В. В. Деякі особливості змісту договору купівлі-продажу майнових прав на об'єкт будівництва. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, серія "Юридичні науки"*. 2019. № 30(69). С. 36-40.
20. Ярута М. Ю. Права власності на землю в сучасному землекористуванні. *Вісник ХНАУ*. Серія: Економічні науки. 2017. № 3. С. 121-128.
21. Карпенко Р. В. Права членів сім'ї власника житла на користування цим житлом. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. № 1. С. 77-80.
22. Харитонova Т. Є. Визначення прав і обов'язків землевласників і землекористувачів як гарантій захисту їх прав. *Часопис цивілістики*. 2018. Вип. 31. С. 98-104.
23. Крушельницька Г. Особливості здійснення права спільної власності на тварин. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 11. С. 40-44.
24. Шимон С.І. Цивільне та торгове право зарубіжних країн. Навчальний посібник. К.: КНЕУ. 2004. 220 с.
25. Харитонов О. Порівняльне право Європи. Посібник. Х.: Одиссей., 2002. 202 с.
26. <https://www.fedlex.admin.ch/> - Законодавство Швейцарії.
27. [http://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.byCountry?p\\_lang=en](http://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.byCountry?p_lang=en) – Законодавство Європи.

### **Тема №7: Право спільної власності (2 год.)**

*Методичні вказівки:* Майно може належати на праві власності не лише одній, а й кільком особам (суб'єктам права власності) одночасно. У такому разі між ними виникає спільна власність. Оскільки спільна власність за юридичною природою є своєрідним способом реалізації суб'єктами права приватної власності, то тут не утворюється якась нова самостійна форма власності. Отже, право спільної власності — це право двох або більше осіб на один об'єкт.

Право спільної власності здійснюється кількома особами, яких прийнято називати співвласниками. Спільний об'єкт може складатися з однієї або сукупності речей. Вони можуть бути подільними або неподільними, проте як об'єкт права власності вони утворюють єдине ціле. Це означає, що право кожного із співвласників поширюється на весь об'єкт у цілому, а не на його частину.

### ***Питання для обговорення***

1. Поняття права спільної власності та її види.
2. Поняття та ознаки спільної часткової власності.
3. Права та обов'язки учасників спільної часткової власності. Право переважної купівлі частки у спільній власності.
4. Право спільної сумісної власності: загальні положення.
5. Особливості права спільної сумісної власності подружжя.

Додаткові питання аналітичного характеру:

Особливості регулювання спільної власності за законодавством Франції.

Спільна власність в Цивільному уложенні Німеччини

**Термінологічне завдання:** «ідеальна частка» у праві власності на спільне майно, «реальна частка» у праві власності на спільне майно, презумпція дії правового режиму спільної часткової власності.

### ***Практичні завдання:***

#### ***Задача 1.***

Сергій та Лариса уклали шлюб у 2004 році. В 2005 році у них народився син Антон.

У 2008 році Сергій за згодою Лариси уклав договір позики, за яким позичив Н. велику суму грошей під заставу його квартири. Н. не повернув позику і за рішенням суду його квартира була передана Сергію, якій зареєстрував її на своє ім'я.

У 2009 році Сергій пред'явив до суду позов про розірвання шлюбу та поділ майна, у якому вказував, що спільне ведення господарства та шлюбні відносини припинились у 2007 році і гроші, які він позичив Н. у 2008 році, є його власними грошима. На цій підставі він просив суд при розподілі майна визнати квартиру його особистим майном, яке не підлягає поділу.

Лариса заперечувала проти позову, посилаючись на те, що у 2008 році вони разом з чоловіком та сином виїжджали у Київ до посольства США на співбесіду з метою виїзду до США на постійне проживання.

*Як слід вирішити спір? Відповідь обґрунтуйте.*

#### ***Задача 2.***

Після смерті батьків до їх трьох повнолітніх дітей, які були забезпечені житлом і проживали окремо від батьків, перейшов у спадок житловий будинок у рівних частках. Двоє спадкоємців вирішили продати будинок, а виручену суму розділити між собою. Третій спадкоємець з цим не згоден, оскільки свою частку хоче здавати в оренду наймачам житла. Від пропозиції купівлі 2/3

будинку він відмовився. Після цього двоє других співвласників будинку звернулися до суду з позовом про примусовий продаж будинку.

*Як слід вирішити спір? Відповідь обґрунтуйте.*

### **Задача 3.**

Борисова і Яненко володіли цілісним майновим комплексом у рівних частках. Яненко вирішила укласти договір міни, за яким обміняти свою частку на житловий будинок із Галиною. Борисова, посилаючись на ст. 362 ЦК, наполягала на тому, що вона має переважне право купівлі частки Яненко, і запропонувала останній ціну житлового будинку. Яненко відповіла, що у Борисової є переважне право купівлі частки у спільній частковій власності, а не переважне право міни. Борисова, заперечуючи Яненко, посилалася на ст. 716 ЦК, відповідно до якої до договору міни застосовуються загальні положення про купівлю-продаж.

*Яким чином слід вирішити спір? Відповідь обґрунтуйте.*

### **Задача 4.**

Брати Павло та Сергій Іваненки придбали у спільну часткову власність автомобіль (по 1/2 частки кожному). Під час управління автомобілем Павло зі своєї вини зіткнувся з автомобілем А., внаслідок чого була завдана шкода автомобілю А. та автомобілю, належному Іваненкам.

Між братами виник спір, чи зобов'язаний Сергій брати участь у відшкодуванні частини витрат на ремонт автомобіля А. та автомобіля, що знаходиться у їхній спільній частковій власності.

*Яким чином слід вирішити спір? Відповідь обґрунтуйте.*

### **Рекомендовані нормативні акти та література:**

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. – № 40 - 41. Ст. 356 (з наступними змінами і доповненнями).
2. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21 - 22. Ст. 135 (з наступними змінами і доповненнями).
3. Земельний кодекс України. Затверджений Законом України від 25 жовтня 2001 р. Бюлетень законодавства і юридичної практики. 2007. № 5 (з наступними змінами і доповненнями).
4. Про приватизацію державного житлового фонду: Закон України від 19 червня 1992 р. *ВІДОМОСТІ Верховної Ради України*. 1992. № 36. Ст. 524 (з наступними змінами і доповненнями).
5. Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку: Закон України від 29 листопада 2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 10. Ст. 78 (з наступними змінами і доповненнями).
6. Рішення Конституційного Суду України від 2 березня 2004 р. Справа № 1 - 2/2004 (справа про права співвласників на допоміжні приміщення багатоквартирних будинків).
7. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами законодавства, що регулює право власності громадян на жилий будинок» від 4 жовтня 1991 р. №7 // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. 2004. №11.

8. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах за позовами про захист права приватної власності» від 22 грудня 1995 р. № 20 // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. 2004. №11.
9. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя» від 21 грудня 2007 р. №11. – zakon.rada.gov.ua
10. Ариванюк Т.О. Правове регулювання відносин власності між подружжям: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право». Київ, 2002.
11. Грічук О. Проблеми і перспективи правового регулювання майнових відносин фактичного подружжя в сімейному праві України. *Підприємництво, господарство і право*. 2005. № 10.
12. Жилинкова И. В. Правовой режим имущества членов семьи. Х., 2000.
13. Жилинкова И. В. Брачный договор / И.В. Жилинкова. Х., Ксилон, 2005.
14. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: У 2 т. / За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнєцової, В. В. Луця. К.: Юрінком Інтер, 2006.
15. Право власності в Україні / За ред. О. В. Дзери та Н. С. Кузнєцової. К., 2000.
16. Ромовська З. В. Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар / З.В. Ромовська. К., 2003.
17. Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар / За заг. ред. С.Я. Фурси. К.: Видавець Фурса С.Я.: КНТ, 2008.
18. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар / За ред. розробників проекту Цивільного кодексу України. К.: Істина, 2004.
19. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар: У 2 ч. / За заг. ред. Я. М. Шевченко. К.: Ін Юре, 2004.
20. Цивільний кодекс України: Коментар / За заг. ред. Харитоновна Є. О., Калітенко О. М. Х.: Одіссей, 2003.
21. Шаповал Л. Переважне право купівлі частки у праві спільної часткової власності. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. №6.
22. Цивільне право України. Загальна частина: Підручник / За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнєцової, Р.А. Майданика. 3-тє вид., перероб. і допов. К.: Юрінком Інтер, 2010. 976 с.
23. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар / За заг. ред. Є. О. Харитоновна, О. І. Харитонової. 2010. 752 с.
24. Тичковська, О.В. Правовий режим спільної власності подружжя [Електронний ресурс]. *Молодий вчений*. 2017. № 5.1. С. 137-141 URL: [file:///C:/Users/Valentina/Downloads/molv\\_2017\\_5.1\\_36.pdf](file:///C:/Users/Valentina/Downloads/molv_2017_5.1_36.pdf)
25. Кравцов, С.В. Поняття та система способів захисту права спільної власності. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. 29.2. С.24-26
26. Паславська, О.Я. Особливості спільної власності на землю за законодавством України. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. 2 (10). С. 74-78

27. Крушельницька, Г.Л. Особливості здійснення права власності на тварин [Текст]. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. –11. С. 40-44
28. Погребняк, В.Я. Сутність та специфіка цивільно-правового механізму переходу суб'єктивних прав у правовідносинах спільної власності [Текст]. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2019. 1. С. 32-36
29. Гордевська, О.М. Переважне право в режимі спільної часткової власності [Текст]. *Теорія і практика правознавства*. 2019. 1 (15). С.1-12
30. Сафончик, О.І. Проблемні питання реалізації права спільної часткової власності за законодавством України [Текст]. *Актуальні проблеми держави і права*. 2017. 66. 42-48.
31. Шимон С.І. Цивільне та торгове право зарубіжних країн. Навчальний посібник. К.: КНЕУ. 2004. 220 с.
32. Харитонов О. Порівняльне право Європи. Посібник. Х.: Одиссей., 2002. 202 с.
33. <https://www.legifrance.gouv.fr/> - Законодавство Франції.
34. <https://www.gesetze-im-internet.de/> - Законодавство Німеччини.
35. [http://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.byCountry?p\\_lang=en](http://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.byCountry?p_lang=en) – Законодавство Європи.

**Тема №8: Обмежені речові права в Україні та країнах континентальної правової системи.**  
**(2 год.)**

*Методичні вказівки:* Речові права на чуже майно – права на речі, які полягають у можливості обмеженого використання в своїх інтересах речей, що є власністю інших осіб, без посередництва їх власників. Необхідно відмежовувати право власності і речові права на чуже майно. Спільним для права власності і речових прав є, як уже підкреслювалося, те, що об'єктом цих прав є матеріальна річ, але не дія. Об'єктом речових прав на чуже майно є саме право на чужу річ, а не право вимагати від власника певної поведінки (дії). Це право не залежить від волі власника майна. Встановлення права на чуже майно може залежати від волі власника даного майна, але коли це право вже встановлено, змінити його чи припинити власник не може. Більш того, право володіння, користування чи розпорядження чужим майном обмежує право власності власника цього майна в тій мірі, в якій воно надано суб'єкту права на чужу річ. Власник речі (майна) не може обмежити володіння, користування чи розпорядження суб'єкта права на чужу річ.

**Питання для обговорення**

1. Поняття та види обмежених речових прав.
2. Загальна характеристика володіння чужим майном.

3. Поняття та види сервітутів. Земельні сервітути. Особисті сервітути. Припинення сервітутів.
4. Право користування чужою землею для сільськогосподарських потреб (емфітевзис).
5. Право користування чужою землею для забудови (суперфіцій).

**Термінологічне завдання:** емфітевзис, суперфіцій, сервітут, земельний сервітут, особистий сервітут.

**Практичні завдання:**

**Задача 1.**

К. приватизував земельну ділянку, що раніше належала йому на праві користування. Після приватизації К. заборонив своїм сусідам проходити через свою ділянку до джерела питної води, посилаючись на те, що обсяг його повноважень у зв'язку з приватизацією істотно збільшився, адже він є вже не тільки користувачем, але й має інші права, що входять до змісту права власності.

Сусіди К. не були згодні з його запереченнями, вважаючи, що він порушує належні їм права щодо використання чужої земельної ділянки для проходу до джерела питної води. Крім того, вони обґрунтовували доцільність своїх вимог тим, що поблизу немає іншої водойми, яка могла б задовольнити їхні потреби.

*Вирішіть спір. Відповідь обґрунтуйте.*

**Задача 2.**

Київська міська рада уклала з В. договір суперфіція, за яким передала останньому у безстрокове користування земельну ділянку для будівництва дитячого садка. В., порушуючи умови договору, влаштував на території земельної ділянки речовий ринок.

Київська міська рада повідомила В. про одностороннє розірвання договору суперфіція внаслідок істотного порушення його умов (ч. 2 ст. 651 ЦК України) і прийняла рішення про передачу ділянки у користування іншій особі.

В. звернувся до суду з позовом про визнання рішення Київської міської ради неправомірним, посилаючись на неможливість Київської міської ради в односторонньому порядку відмовлятися від виконання зобов'язання.

*Вирішіть справу. Обґрунтуйте відповідь.*

**Задача 3.**

Давидов поставив вимогу перед власником сусідньої земельної ділянки про встановлення земельного сервітуту. Сусід йому відмовив. У зв'язку з відмовою Давидов звернувся з позовом до суду. У судовому засіданні йому була поставлена вимога обґрунтувати позов. Що у зв'язку з цим мав зробити Давидов?

*Вирішіть справу. Обґрунтуйте відповідь.*

**Задача 4.**

На вимогу Петренка за рішенням суду було встановлено земельний сервітут строком на 5 років. Через рік Петренко продав свою земельну ділянку Владиславу. Власник сусідньої земельної ділянки вважав, що оскільки припинилися обставини, які були підставою для встановлення сервітуту, то має відбутися і припинення сервітуту, оскільки змінився власник земельної ділянки, на вимогу якого було встановлено сервітут. Владислав з цим не згоден.

*Проведіть правовий аналіз ситуації.*

#### **Рекомендовані нормативні акти та література:**

1. Конституція України від 26 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (з наступними змінами і доповненнями).
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40 - 41. Ст. 356 (з наступними змінами і доповненнями).
3. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18. Ст. 144 (з наступними змінами і доповненнями).
4. Земельний кодекс України. Затверджений Законом України від 25 жовтня 2001 р. *Урядовий кур'єр*. 2001. 15 листопада (з наступними змінами і доповненнями).
5. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 1 липня 2004 р. *Урядовий кур'єр*. 4 серпня 2004 року. № 145.
6. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах за позовами про захист права приватної власності» від 22 грудня 1995 р. № 20 // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. 2004. №11.
7. Гончаренко М.Б. Речеві права на нерухомість: : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец.12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право». Х., 1999.
8. Дзера О. В. Розвиток права власності громадян в Україні. К., 1996.
9. Мартин В.М. Право користування чужим майном: : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец.12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право». Львів, 2006.
10. Нагнибіда В.І. Речові права на чуже майно: порівняльно-правовий аспект: : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец.12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право». Київ, 2010.
11. Право власності в Україні / За ред. О. В. Дзери та Н. С. Кузнецової. К., 2000.
12. Проблеми вдосконалення правового регулювання права приватної власності / [Я. М. Шевченко, М. В. Венецька, І. М. Кучеренко]. К., 2002.
13. Толстой Ю. К. Социалистическая собственность и оперативное управление / Ю.К. Толстой // Проблеми гражданского права. Л., 1987.
14. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар / За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, В. В. Луця. К.: Юрінком Інтер, 2005.
15. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар / За ред. розробників проекту Цивільного кодексу України. К.: Істина, 2004.
16. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар: У 2 ч. / За заг. ред. Я. М. Шевченко. К.: Ін Юре, 2004.

17. Цивільний кодекс України: Коментар / За заг. ред. Є. О. Харитонова, О. М. Калітенко. Х.: Одіссей, 2003.
18. Цюра В.В. Речові права на чуже майно: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец.12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право». К., 2007.
19. Цивільне право України. Загальна частина: Підручник / За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнєцової, Р.А. Майданика. 3-тє вид., перероб. і допов. К.: Юрінком Інтер, 2010. 976 с.
20. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар / За заг. ред. Є. О. Харитонова, О. І. ХаритонОВОЇ. 2010. 752 с.
21. Шимон С.І. Цивільне та торгове право зарубіжних країн. Навчальний посібник. К.: КНЕУ. 2004. 220 с.
22. Харитонов О. Порівняльне право Європи. Посібник. Х.: Одіссей., 2002. 202 с.
23. <https://www.legifrance.gouv.fr/> - Законодавство Франції.
24. <http://www.droitbelge.be/> - Законодавство Бельгії.
25. <https://www.gesetze-im-internet.de/> - Законодавство Німеччини.
26. <https://www.altalex.com/> - законодавство Італії.
27. <https://www.fedlex.admin.ch/> - Законодавство Швейцарії.
28. [http://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.byCountry?p\\_lang=en](http://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.byCountry?p_lang=en) – Законодавство Європи.

### ***Тема 9: Захист права власності та інших речових прав (2 год.)***

*Методичні вказівки:* Відповідно до ст. 13 КУ держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання. Забезпечуючи захист відносин власності в Україні, право вирішує декілька завдань. По-перше, право забезпечує стабільність відносин власності у суспільстві, що досягається шляхом законодавчого врегулювання відносин власності. По-друге, воно забезпечує відновлення порушених відносин власності, якщо таке трапляється, та притягнення до відповідальності осіб, винних у таких порушеннях. Таким чином, захист права власності розуміють як ряд передбачених законодавством заходів, які застосовуються у випадках порушення цього права та спрямовані на захист і відновлення відносин власності.

#### ***Питання для обговорення:***

1. Поняття захисту права власності.
2. Класифікації способів захисту права власності.
3. Витребування майна із чужого незаконного володіння (віндикація):
  - а) поняття віндикації;
  - б) суб'єкти віндикації. Презумпція добросовісності набуття та законності володіння;
  - в) предмет віндикації;
  - г) межі віндикації;
4. Вимоги про усунення порушень, не пов'язаних із позбавленням володіння (негаторний позов).

5. Визнання права власності.
6. Вимоги про виключення майна з акта опису(звільнення з-під арешту).
7. Зобов'язально-правові способи захисту права власності.

**Термінологічне завдання:** захист права власності, віндикація, негаторний позов, визнання права власності, добросовісний володілець, недобросовісний володілець.

**Практичні завдання:**

**Задача 1.**

На прохання сусідки, яка проживала одна, Кирилова передала їй в платне користування телевізор. Через кілька місяців сусідка захворіла і попросила Кирилову відстрочити плату. За місяць сусідка померла і все її майно успадкувала її дочка Тарасова. Кирилова звернулась до неї з проханням повернути її телевізор та сплатити заборгованість за користування ним. Однак, донька відмовилась і пояснила, що мати нічого не згадувала про те, що телевізор взяла в користування і вважає, що мати його купила.

*Проведіть правовий аналіз ситуації. Який спосіб захисту слід обрати Кириловій для захисту свого права власності.*

**Задача 2.**

Батумов та Осипова проживали разом без реєстрації шлюбу з 2005 року, вели спільне господарство. Батумов, переїхавши до Осипової, за кошти, виручені від продажу своєї квартири, провів капітальний ремонт будинку Осипової, збудував сарай, теплицю. Вони вирощували овочі та фрукти і кошти, що отримували від їх реалізації вносили на рахунок в Ощадбанк на ім'я Осипової. У 2010 році Осипова померла і її сестра Климова успадкувала все її майно, зокрема, також будинок та вклад у банку, а до Батумова звернулась із позовом про виселення.

*Батумов звернувся до адвоката за порадою про захист своїх прав. Надайте юридичну консультацію громадянину Батумову з приводу вирішення спору.*

**Задача 3.**

Семборак звернувся з позовом до Якимовської про повернення суми позики. Ухвалою судді з метою забезпечення позову на майно Якимовської було накладено арешт і зобов'язано державну виконавчу службу провести опис її майна. Серед майна, яке описав державний виконавець, опинилися телевізор «Самсунг», палас та холодильник, які належали синові Якимовської.

*В який спосіб захистити права Якимовського на майно? Відповідь обґрунтуйте.*

**Задача 4.**

Л. здала у ремонт велосипед, але через два дні їй довелося терміново виїхати у сусідню область. Повернувшись вона аж через 3 місяці. Ідучи на другий день у велоремонтну майстерню, вона несподівано побачила як К. їде на її велосипеді. Вона зупинила К. і поставила умову про

повернення речі, заявивши володільцю велосипеда, що може показати документи, які підтверджують її право власності. К. відмовилася, мотивуючи це тим, що велосипед вона купила на ринку.

*Яким чином слід вирішити спір? Відповідь обґрунтуйте.*

### **Задача 5.**

Віктор здав до ремонтної майстерні старовинного настінного годинника. Із майстерні годинник було викрадено. Через місяць Віктор побачив свого годинника в офісі фірми, де працював його сусід. З'ясувалося, що фірма купила річ на ринку. Працівник фірми, який здійснив покупку, не знав нічого про те, що річ продає особа, яка не є її власником. Віктор вважає, що він має право на витребування речі у зв'язку з тим, що вона була викрадена із ремонтної майстерні. Новий володільць годинника з цим не погоджувався, бо в цій статті іде мова про те, що власник може витребувати майно у добросовісного наймача, який придбав його за відплатним договором у особи, яка не мала права його відчужувати, якщо майно було викрадене в особи, якій власник передав майно у володіння. А майстерня отримала майно не у володіння, а для проведення ремонту. Тому Віктору порадили пред'явити претензію майстерні з приводу відшкодування збитків.

*Яким чином слід вирішити спір? Свою відповідь обґрунтуйте. Який вид позову повинен подати Віктор до суду, якщо він правий?*

### **Задача 6.**

5 січня 2004 року Денисенко, продавець будинку, разом із Феофановим, покупцем будинку, прийшов у нотаріальну контору, щоб посвідчити договір купівлі-продажу речі. 8 січня вони мали здійснити державну реєстрацію переходу права власності на будинок до нового власника. Гроші продавець отримав у нотаріальній конторі, 6 січня під час риття траншеї ковшем екскаватора було пошкоджено передню стіну будинку.

*Хто може пред'явити вимогу про відшкодування шкоди? Свою відповідь обґрунтуйте.*

### **Рекомендовані нормативно-правові акти та література:**

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст.141.
2. Цивільний кодекс України, прийнятий 16 січня 2003 р. *Голос України*. 2003. № 45-46. Ст. 47-48.
3. Цивільне право України: Підручник у 2-х томах / За ред.О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, Р.А. Майданчика. К. : Юрінком Інтер, 2010.
4. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затверджений наказом Міністерства юстиції від 22.02.2012 № 296/5 URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>
5. Дзера І. Цивільно-правові засоби захисту права власності. К., 2001.
6. Дзера О. Розвиток права власності громадян в Україні. К., 1996.

7. Малюська Д. Позов про визнання угоди недійсною чи віндикаційний позов? Проблеми законодавства. *Вісник ХІРУтаП*. 2002. Спецвипуск 1.
8. Михайленко О. Проблема незахищеного незаконного володіння в цивільному праві // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні. Матеріали XI регіон. наук.-практ. конференції (3-4 лютого 2005 р.). Л., 2005.
9. Погрібний С. Захист права власності на нерухоме майно: окремі питання судової практики. *Право України*. 2011. № 5. С. 77 – 87.
10. Лічман Л. Значення добросовісності набувача у судовій практиці у справах про захист права власності. *Право України*. 2011. № 5. С. 96 – 105.
11. Цивільне право України. Загальна частина: Підручник / За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, Р.А. Майданика. 3-тє вид., перероб. і допов. К.: Юрінком Інтер, 2010. 976 с.
12. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар / За заг. ред. Є. О. Харитонова, О. І. Харитонової. 2010 . 752 с.
13. Шимон С.І. Цивільне та торгове право зарубіжних країн. Навчальний посібник. К.: КНЕУ. 2004. 220 с.
14. <https://www.legifrance.gouv.fr/> - Законодавство Франції.
15. <https://www.gesetze-im-internet.de/> - Законодавство Німеччини.
16. [http://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.byCountry?p\\_lang=en](http://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.byCountry?p_lang=en) – Законодавство Європи.

### **Тема 10 : Загальні положення про виключні права (2 год.)**

*Методичні вказівки:* Конституція України у ст. 41 проголошує: «Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності». Таким чином, Конституція України розрізняє інтелектуальну діяльність і творчу діяльність. В усякому разі ці поняття не тотожні і не означають одне і те саме.

Творча діяльність або просто творчість — це діяльність, внаслідок якої народжується щось якісно нове, що вирізняється неповторністю, оригінальністю і суспільно-історичною унікальністю. Творчість — процес усвідомлений, цілеспрямований і, як правило, передбачуваний. Творча діяльність — поняття більш широке, ніж інтелектуальна діяльність. До поняття «результати творчої діяльності» чи просто «результати творчості» або «творчі результати» належать будь-які результати творчості. Результати інтелектуальної діяльності — це результати творчої діяльності. Але результати інтелектуальної діяльності обов'язково мають відповідати встановленим вимогам закону. Лише за цієї умови результати інтелектуальної діяльності.

#### **Питання для обговорення:**

1. Поняття права інтелектуальної власності. Характеристика основних теорій права інтелектуальної власності.
2. Джерела міжнародного правового регулювання відносин, пов'язаних з інтелектуальною діяльністю та індивідуалізацією товарів та їх виробників.
3. Об'єкти права інтелектуальної власності.

4.Первісні та похідні суб'єкти права інтелектуальної власності.

5.Зміст права інтелектуальної власності. Строк чинності прав інтелектуальної власності.

6.Система права інтелектуальної власності.

Додаткове питання аналітичного характеру: Авторське та патентне право: спільне і відмінне у цивільно-правовому регулюванні відносин, пов'язаних з творчою діяльністю: особливості Великобританії, США і Канади.

**Термінологічне завдання:** інтелектуальна власність, право інтелектуальної власності, авторське право, право промислової власності, винахід, корисна модель, промисловий зразок, раціоналізаторська пропозиція, патент.

### **Практичні завдання:**

#### **Задача 1.**

Винахідник О. перший у світі обґрунтував ідею створення двигуна для автомобіля, який би працював на воді, і невдовзі створив такий двигун. О. одержав патент на цей винахід. Через 5 років після цього інший винахідник Г. створив новий двигун для автомобіля, який працює на воді, і теж запатентував його. О. звернувся в юридичну фірму за консультацією стосовно можливості визнання виданого Г. патенту на винахід недійсним в силу того, що ідея створення двигуна, який працює на воді, належить О., і Г. не мав права створювати такий винахід. Відповідно, винахід Г. не відповідає умовам патентоздатності, а тому виданий йому патент на цей винахід повинен бути визнаний недійсним.

*Здійсніть правовий аналіз ситуації.*

#### **Задача 2.**

В роботах, пов'язаних із створенням винаходу, приймали участь К., Л., М. і Н. Створивши винахід, К., Л. і М. подали заявку і одержали патент на винахід, де вони троє були вказані в якості винахідників. Н. звернувся за консультацією до адвоката. Він розповів, що приймав безпосередню участь у створенні винаходу, яка проявлялась у тому, що протягом усього часу він надавав технічну допомогу К., Л. і М. (проводив обрахунки, виготовляв дослідні зразки пристрою), і без його допомоги цей винахід не був би створений. Виходячи з цього, Н. вважав, що його також має бути вказано серед винахідників даного винаходу.

*Надайте юридичну консультацію громадянину Н.*

#### **Задача 3.**

При заснуванні товариства з обмеженою відповідальністю «Поліс» Шевченко в якості статутного внеску вніс свої права інтелектуальної власності - рукопис книги «Типові форми договорів у підприємницькій діяльності», свої знання та професійні якості з організації та легалізації господарських товариств, оцінивши їх у 25 відсотків статутного доходу. Інші 75

відсотків були внесені іншими засновниками товариства з обмеженою відповідальністю «Поліс». При цьому це було закріплено у статуті. Товариство було у встановленому порядку зареєстроване і здійснювало свою діяльність протягом трьох років, після чого припинило діяльність. За той час вищезгадана книга хоча і була видана, але внаслідок її низького змістовного рівня та суттєвих помилок не реалізовувалася. Співзасновники вимагали повернення їм їхніх внесків відповідно до внесених грошових та майнових внесків, їх розміру та форм. Шевченко також претендував на частину майна і стверджував, що на основі його інтелектуального потенціалу ТОВ успішно здійснювало свою діяльність, не мало боргів, співзасновникам виплачувалися вчасно дивіденди. Але загальні збори відмовили в його вимозі, і він передав спір на розгляд суду.

*Яке рішення повинен винести суд?*

*Які особливості інтелектуальних прав?*

*На основі наведеного прикладу розкрийте природу права інтелектуальної власності та їх види.*

*Чи можна в якості статутних внесків вносити права інтелектуальної власності?*

#### **Задача 4.**

Засуха звернулася до суду з позовом до Червоного про захист її прав на курсову роботу. В процесі розгляду справи суд вияснив тотожність обох курсових робіт, які при перевірці були повернені викладачем на повторне виконання як такі, що не мають самостійного характеру і є плагіатом. Курсова робота позивачки надійшла поштою в деканат 10 жовтня 2008 р. з Львівської області, а на перевірку була представлена 16 жовтня цього ж року. Курсова робота Червоного, жителя Харкова, подана 15 жовтня і надійшла на кафедру 17 жовтня. Цього ж дня обидві роботи були передані на перевірку та рецензування. Відповідач стверджував, що роботу він писав з навчального посібника, це саме стверджувала і позивачка. Суддя призначив літературознавчу експертизу, яка зробила висновок, що обидві роботи списані з одного навчального посібника і виконані незалежно. В роботах є незначні тотожні відхилення від тексту першоджерела.

*Визначте об'єкт авторського права в даному випадку.*

*В яких випадках дозволяється вільне використання авторських прав?*

*Чи виникає авторське право на курсову роботу?*

*Яке рішення слід винести по справі?*

#### **Рекомендовані нормативно-правові акти та література:**

1. Власник і право власності / [Шевченко Я. М., Венецька М. В., Кучеренко І. М. та ін.]. К.: Наукова думка, 1994.
2. Власність і право власності: нариси з історії, філософії, теорії і практики регулювання відносин власності в Україні. Харків: Факт, 2002.
3. Дзера О. В. Розвиток права власності громадян в Україні. К., 1996.
4. Домашенко О. Про теоретичні погляди на власність. *Право України*. 2010. №12.
5. Майданик Р.А. Інститут довірчої власності (Траст): (природа прав, умови рецепції в право України): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец.12.00.03

- «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право». К.: Київський ун-т імені Тараса Шевченка, 1996.
6. Право власності в Україні / За ред. О. В. Дзери та Н. С. Кузнєцової. К., 2000.
  7. Проблеми вдосконалення правового регулювання права приватної власності / [Я. М. Шевченко, М. В. Венецька, І. М. Кучеренко]. К., 2002.
  8. Семчик В. І. Право власності за Конституцією України. К., 1996.
  9. Соловійов О. Суб'єктивне право власності (деякі аспекти проблеми). *Право України*. 2010. №12.
  10. Спасибо-Фатєєва І. В. Загальна характеристика права власності / Цивільне право України: підручник: у 2 т. / за заг. ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. К.: Юрінком Інтер, 2004. Т. 1.
  11. Харченко О. Окремі питання припинення права власності помимо волі власника. *Право України*. 2010. №3.
  12. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар: У 2 ч. / За заг ред. Я. М.Шевченко. К.: Ін Юре, 2004.
  13. Шевченко Я.М. Питання права власності (коментар до Конституції України) / Я. М. Шевченко // Кодифікація приватного (цивільного) права України. К.: Україн. центр правн. студій, 2000.
  14. Яворська О. С. Підстави виникнення права приватної власності громадян за цивільним законодавством. Львів, 1997.
  15. Кохановська О. Основні теорії права інтелектуальної власності та їх вплив на розвиток сучасного законодавства України. *Право України*. 2011. № 5. С. 52 – 60.
  16. Орлюк О. Інтелектуальна власність в Україні : досвід, законодавство, проблеми, перспективи. *Право України*. 2011. № 3. С. 4 – 21.
  17. Кузнєцова Н., Кохановська О. Проблеми захисту прав інтелектуальної власності в Україні. *Право України*. 2011. № 3. С. 21 – 30.
  18. Стефанчук Р. Перспективи розвитку права інтелектуальної власності в Україні (на прикладі особистих немайнових прав). *Право України*. 2011. № 3. С. 45 – 60.
  19. Капіца Ю. Особливості гармонізації законодавства країн СНД із законодавством Європейського Союзу у сфері охорони інтелектуальної власності. *Право України*. 2011. № 3. С. 92- -101.
  20. Шимон С.І. Цивільне та торгове право зарубіжних країн. Навчальний посібник. К.: КНЕУ. 2004. 220 с.
  21. Харитонов О. Порівняльне право Європи. Посібник. Х.: Одіссей., 2002. 202 с.

### **Тема 11: Авторське право і суміжні права (4 години)**

*Методичні вказівки:* При розгляді питання поняття авторського права слід зазначити його основні ознаки і дати визначення. В об'єктивному розумінні авторське право - це сукупність правових норм, які регулюють відносини, що виникають внаслідок створення і використання творів науки, літератури та мистецтва. У суб'єктивному розумінні -це сукупність

прав, які належать автору або його правонаступникам у зв'язку зі створенням і використанням твору літератури, науки і мистецтва. Об'єктом авторського права є твори у галузі науки, літератури і мистецтва. Твір визнається об'єктом авторського права, якщо він втілений у певну форму (усну, письмову, чи будь-яку іншу), при цьому він може бути як обнародований, так і необнародований.

### ***Питання для підготовки***

1. Джерела авторського права.
2. Поняття та ознаки твору. Види об'єктів, що охороняються авторським правом.
3. Суб'єкти авторських прав. Співавторство та його види.
4. Зміст авторських прав. Строк чинного авторських прав.
5. Способи використання твору. Випадки правомірного використання твору без згоди автора.
6. Поняття та джерела регулювання суміжних прав.
7. Об'єкти, суб'єкти суміжних прав. Види та строк чинності суміжних майнових прав.
8. Захист авторського та суміжних прав.

**Термінологічне завдання:** автор, співавторство, твір, суміжні права, право слідування, запис, опублікування твору, похідний твір, примірник твору, псевдонім, публічне виконання, публічний показ, службовий твір, фонограма, цитата.

### ***Практичні завдання:***

**1. Проаналізуйте правомірність наведених нижче дій з точки зору дотримання законодавства про авторське право:**

- А) ксерокопіювання в бібліотеці статей із журналів, частин книг, нот;
- Б) виконання музикантами в ресторані народних пісень та пісень сучасних авторів;
- В) використання студентами у дипломних роботах цитат з творів вчених-юристів;
- Г) запис резервної копії комп'ютерної програми із придбаного компакт-диска на жорсткий диск власного комп'ютера;
- Д) розміщення твору, опублікованому в журналі, на web-сайті в мережі Інтернет.

### ***Задача 1.***

Видавництво «Нове слово» замовило письменнику Кириленкові написання роману «Велика земля». Твір мало бути передано видавництву для друку через 6 місяців. Про майбутній випуск твору видавництво дало інформацію до преси, уклало договір з деякими установами про продаж цього твору у надрукованому варіанті до Міжнародного жіночого дня. Однак через хворобу у відведений строк автор роботу над твором не закінчив. У зв'язку з цим видавництво звернулося до суду з позовом про відшкодування збитків, включаючи упущену вигоду. Кириленко проти цього заперечував, твердячи, що написання роману є складною творчою

працею і не піддається плануванню у часі. До того ж норми зобов'язального права не поширюються на авторське право.

*Вирішіть спір. Відповідь обґрунтуйте.*

### **Задача 2.**

Краснова звернулася до видавництва «Юридична практика» з позовом, в якому просила стягнути авторську винагороду та відшкодувати заподіяну моральну шкоду. В позові вона вказала, що у виданому CD-ROM із дипломними, курсовими роботами і рефератами без її відома була вміщена написана нею дипломна робота. Як доказ вона представила дискету із записом своєї роботи. Як потім було встановлено, запис роботи на дискету був зроблений за рік до випуску в продаж згаданого диску. Витік інформації з її домашнього персонального комп'ютера виключався. Копію дискети із записом дипломної роботи на вимогу вищого навчального закладу, в якому вона навчалася, позивачка додала до матеріалів самої дипломної роботи.

*Як слід вирішити справу? Відповідь обґрунтуйте.*

### **Задача 3.**

Управління Південно-Західної залізниці доручило групі працівників Підготувати до видання «Розклад руху приміських поїздів з вокзалів М.Києва».

Упорядник розкладу поїздів із станції «Дарниця» Іванченко звернувся до юриста за консультацією, чи можна вважати підготований до видання «Розклад» об'єктом авторського права.

Водночас його цікавило, чи поширюється авторське право на підготовлену ним брошуру, в якій викладені основні права і обов'язки пасажирів, які користуються Приміським залізничним транспортом. Він має сумнів в цьому, тому що брошура написана на основі діючого законодавства, а в законі про авторське право говориться, що офіційні документи, до яких належать закони, не є об'єктами авторського права.

*Яке пояснення повинно бути надано з цих питань?*

*Які вимоги пред'являються до об'єкта авторського права?*

### **Задача 4.**

Художник-аматор купив у магазині картину автора Якименка і зробив декілька копій, які підготував до продажу. Коли автор картини Якименко з'явився до покупця, художника-аматора, і побачив копії, зроблені із перекрученням кольорового фону, він запропонував ці копії знищити.

Покупець не погодився з цією пропозицією і заявив, що він придбав картину в магазині, став її власником і як власник може розпоряджатися нею як завгодно. Тому він відмовляє автору в копіюванні його картини.

*Автор звернувся до суду за захистом своїх прав.*

*Яке рішення повинен винести суд?*

### **Задача 5.**

При підготовці опери «Запорожець за Дунаєм» до постановки з виконанням головних ролей новими акторами радіостудія звернулась до театру за дозволом одночасно транслювати це виконання по радіо. До театру також звернулась фірма «Музика» з проханням створити умови для проведення запису виконання опери. Коли про це дізнались виконавці, вони повідомили адміністрацію про свою незгоду, вказавши, що цим порушуються їх права і що вони не будуть заперечувати проти передачі в ефір їх виконання, починаючи з другого акту.

*Якими правами користуються виконавці і виробники фонограм?*

### **Рекомендовані нормативно-правові акти та література:**

- Конституція України, прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. №30.-Ст.141.
- Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: в 2 томах / За ред. О.В. Дзери Н.С.Кузнецової, В.В. Луця. Київ, 2011р.
- Цивільне право України: Підручник / у 2-х томах / За ред.О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, Р.А. Майданика К. : Юрінком Інтер, 2010.
- Потехіна. В.О.Інтелектуальна власність: Навч.посібник. К.: ЦУЛ, 2008.
- Юскаєв В.Б. Інтелектуальна власність. Частина 1. С.: Видавництво СумДУ, 2009.
- Юскаєв В.Б. Інтелектуальна власність. Частина 2. С.: Видавництво СумДУ, 2010.
- Про авторське право і суміжні права: Закону України від 23 грудня 1993 р. в редакції закону від 11 липня 2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. №43. Ст.214.
- Інтелектуальна власність в Україні: правові засади та практика: Науково-практичне видання: У 4 т. / За заг. ред. О.Д.Святоцького.К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 1999.
- Мельник О.М. Проблеми охорони прав суб'єктів інтелектуальної власності в Україні: Монографія. Х., 2002.
- Основы интеллектуальной собственности.К.: Издательский Дом «Ін Юре», 1999.
- Право інтелектуальної власності: Академічний курс: Підручник / За заг.ред. О.А.Підпригора, О.Д.Святоцького. К.: Ін Юре, 2004.
- Петренко С. Правовий захист комп'ютерних програм. *Право України*. 2003. №3.
- Підпригора О.А. Загальні положення про право інтелектуальної власності в Цивільному кодексі України. *Право України*. 2003. №7.
- Штефан А. С. Авторське право і суміжні права: особливості правової охорони, здійснення та захисту : монографія. К. : НДІ інтелектуальної власності НАПрНУ, ТОВ «НВП Інтерсервіс», 2017. 150 с.
- Майданик Л. Здійснення спільних майнових прав інтелектуальної власності подружжя на твір за цивільним законодавством України. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. №2 (94). 2017. С. 12-17.
- Дроб'язко В. Конвенційна охорона авторських прав у Бернській і Всесвітній конвенціях. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. №2 (94) .2017. С. 18-25.
- Селіванов М. В. Шкода як необхідна підстава застосування компенсації при захисті авторського права та суміжних прав. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна Серія «ПРАВО»*. Випуск 24, 2017 рік. С. 94-96.
- Довжук І. Особливості захисту авторського права та суміжних прав. Сучасна гуманітаристика : збірник матеріалів X Міжнародної науковопрактичної інтернет-конференції, 3 грудня 2018 р. Переяслав-Хмельницький (Київ. обл.), 2018. Вип. 10. С. 116-121.

Улітіна О. Співавторство при створенні фотографічного твору. *Теорія і практика інтелектуальної власності* 6/2017. С. 44-50.

Любчик О.А. Зміст суб'єктивного авторського права. *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2018. Вип. 4 (84). С. 194-201.

Омельченко Г.В., Шевченко В.А. Захист авторського права: поняття та класифікація форм та способів захисту авторського права. *Юридичний науковий електронний журнал*. №3/2017. С. 51-53.

Шимон С.І. Цивільне та торгове право зарубіжних країн. Навчальний посібник. К.: КНЕУ. 2004. 220 с.

Харитонов О. Порівняльне право Європи. Посібник. Х.: Одіссей., 2002. 202 с.

## **Тема 12: Патентне право в Україні. Особливості патентного права США. (2 години)**

*Методичні вказівки:* Патентне право, як і будь-яке інше право, прийнято розглядати в об'єктивному і суб'єктивному значенні. Патентне право в об'єктивному значенні — це сукупність правових норм, що регулюють майнові та особисті немайнові відносини у процесі створення і використання винаходів, корисних моделей і промислових зразків. У суб'єктивному значенні патентне право — це майнові та особисті немайнові права суб'єкта, що пов'язані з конкретним винаходом, корисною моделлю, промисловим зразком.

Принципами патентного права, тобто основними ідеями, що пронизують усю систему патентно-правових норм і служать основою для її подальшого розвитку, є:

- визнання за патентовласником виключного права на використання запатентованого об'єкта.
- дотримання розумного балансу інтересів патентовласника і суспільства. Одним із конкретних його проявів є обмеження дії патенту певним терміном, після закінчення якого об'єкт патентного права може бути використаний будь-ким;
- надання охорони лише тим розробкам, що в офіційному порядку визнані патентоздатними винаходами, корисними моделями, промисловими зразками.

### **Питання для підготовки**

1. Поняття та джерела патентного права в США та Канаді.
2. Правове регулювання патентних відносин в Україні.
2. Об'єкти патентного права:
  - а) Винахід та корисна модель: поняття, об'єкти та умови надання правової охорони.
  - б) Промисловий зразок: поняття, об'єкти, умови надання правової охорони.
3. Суб'єкти патентних правовідносин.
4. Оформлення патентних прав.
5. Патент як форма охорони прав на винаходи, корисні моделі і промислові зразки: поняття, види, межі чинності.
6. Зміст суб'єктивних патентних прав.
7. Дії, які не визнаються порушенням патентних прав.
8. Дostroкове припинення чинності патентних прав та визнання їх недійсними.

**Термінологічне завдання:** винахід, корисна модель, промисловий зразок, патент, секретний винахід, службовий винахід, винахідник, ліцензія.

**Практичні завдання:**

**Задача 1.**

Винахідник С. створив винахід і розкрив його сутність в статті, опублікованій в одному з вітчизняних науково-популярних технічних журналів. Номер журналу, в якому опублікована стаття С., підписано до друку 05.04.2008. Згодом, 20.05.2010 С. подав заявку для одержання патенту на цей винахід.

*Чи відповідає заявлений винахід умові новизни? Чи змінилась би ситуація, якби стаття С. була опублікована в іноземному журналі?*

**Задача 2.**

О. розробив дизайн меблевого гарнітуру і виявив бажання одержати патент на створений ним промисловий зразок. Гарнітур складається з 5 предметів. О. звернувся за порадою до юриста стосовно того, чи може він подати одну заявку на весь гарнітур, чи йому потрібно подавати окремі заявки на кожен предмет гарнітуру.

*Що таке вимога єдності промислового зразка? Проведіть правовий аналіз ситуації?*

**Задача 3.**

ТзОВ “Арніка” звернулось в господарський суд з позовом до ПП “Орбіта” про припинення неправомірного використання винаходу та відшкодування завданих збитків. В процесі розгляду справи з’ясувалось, що формула винаходу, на який ТзОВ одержало патент, складається з 1 незалежного і 3 залежних пунктів. ПП використало всі ознаки, вказані в незалежному пункті формули винаходу, і деякі ознаки, вказані в залежних пунктах.

*Чи мало місце порушення прав ТзОВ на запатентований ним винахід?*

**Задача 4.**

Група наукових співробітників при вивченні окисно-відновлюючих властивостей підземних вод встановила, що разом із дощем розчинений в ній атмосферний кисень проникає на великі глибини у підземні води. Раніше у науці вважалось, що кисень міститься тільки в тонкому поверхневому шарі Землі. На думку вчених, наукове обґрунтування відкритого явища дуже важливе для правильної постановки пошукових робіт. Зокрема, на його основі може бути розроблений принципово новий метод пошуку корисних копалин.

Вчені звернулись за консультацією до юриста-патентознавця відносно закріплення свого пріоритету і авторських прав.

*Надайте юридичну консультацію?*

**Задача 5.**

До уповноваженого органу державної влади у сфері реєстрації об’єктів права інтелектуальної власності поступило дві заявки. Заявнику більш пізньої заявки було видане свідоцтво на корисну модель „Пристрій для розробки пресових з’єднань”. За раніше поданою

заявкою на отримання патенту на винахід „Пристрій для пресування зовнішній кілець” рішення ще не було прийняте. Автори більш раднішої заявки вважають, що технічне вирішення, яке охарактеризоване у формулі корисної моделі, на яке вже видано свідоцтво, не нове, так-як повторює сукупність суттєвих ознак їх заявки. Відмінність спостерігається тільки у назві окремих елементів, а не у їх якості. Тому автори звернулись до патентного повіреного з проханням надати їм допомогу у підготовці заперечення.

Власник свідоцтва на корисну модель, дізнавшись про опротестування, яке готується, на видане йому свідоцтво, в письмі авторам заявки повідомив, що він працював над рішенням самостійно, з матеріалами їх заявки незнайомий, тому його свідоцтво не підлягає анулюванню, тим більше що тотожність запропонованих рішень виключена, так як ними подавались заявки на корисну модель, а не на винахід.

*В якому порядку можуть бути визнані недійсними видані свідоцтва та патенти? Яке рішення може бути прийняте у даному випадку, зокрема, при встановленні тотожності обох рішень?*

#### **Задача 6.**

На підприємстві художніх промислів була розроблена нова модель чайного сервізу, розписаного за ескізами художника Маркова. У зв'язку з скорим запуском моделі у виробництво виникло запитання про необхідність забезпечення охорони прав підприємства і художника-дизайнера. Юридична фірма, до якої звернулось підприємство за консультацією, роз'яснила, що найкращим способом охорони було б визнання даної моделі промисловим зразком. Однак зробити це неможливо, так-як розглядуване художньо-конструкторське рішення зовнішнього вигляду виробу не володіє промисловим застосуванням, так-як припускаю ручний розпис кожного виробу.

Загалом, на думку юридичної фірми. Треті особи все одно не можуть скористатись даною розробкою, яка є витвором декоративно-прикладного мистецтва і не може бути використана без згоди її автора, тобто художника-дизайнера.

*Наскільки вірно дана консультація? Відповідь обґрунтуйте.*

#### **Задача 7.**

Майстер та технолог розробили і запровадили у себе на виробництві спосіб виробництва пензликів. Після п'ятимісячного використання запропонованого способу була виявлена його висока ефективність. Автори розробки запропонували адміністрації запатентувати розробку в якості винаходу, але, не отримавши відповіді протягом двох місяців, подали заявку від власного імені. При цьому з метою пришвидшення отримання виключних прав на створений ними спосіб вони вирішили запатентувати його не в якості винаходу, а як корисну модель.

Уповноважений орган дежавної влади відмовив у видачі свідоцтва на корисну модель, посилаючись на порушення заявниками діючого законодавства.

*Чи правильне рішення, прийняте щодо заявки? Якщо заявниками допущені порушення, назвіть їх та вкажіть, чи збереглась можливість їх усунення?*

**Рекомендовані нормативно-правові акти та література:**

- Конституція України, прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. №30.-Ст.141.
- Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: в 2 томах / За ред. О.В. Дзери Н.С.Кузнецової, В.В. Луця. Київ, 2011р.
- Цивільне право України: Підручник / у 2-х томах / За ред.О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, Р.А. Майданика К. : Юрінком Інтер, 2010.
- Потехіна. В.О.Інтелектуальна власність: Навч.посібник. К.: ЦУЛ, 2008.
- Юскаєв В.Б. Інтелектуальна власність. Частина 1. С.: Видавництво СумДУ, 2009.
- Юскаєв В.Б. Інтелектуальна власність. Частина 2. С.: Видавництво СумДУ, 2010.
- Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 12 грудня 1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1994.№7. Ст. 32.
- Про охорону прав на промислові зразки: Закон України від 15 грудня 1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. №7. Ст.34.
- Работягова Л., Андрощук Г. Продовження строку дії патенту на винахід, об'єктом якого є лікарський засіб. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. № 6 (104). 2018. С. 93-103.
- Работягова Л. Винахід і корисна модель як об'єкти договірної регуляції. *Теорія і практика інтелектуальної власності* . № 4 (102). 2018. С. 29-39.
- Пономарьова О., Кашинцева О. Деякі особливості договорів на створення та використання об'єктів патентування у сфері медицини. *Теорія і практика інтелектуальної власності* . № 3 (101). 2018. С. 91-98.
- Іващенко В. Правова охорона винаходів і технічних удосконалень у період інтенсивної індустріалізації в УСРР (1930–1940 рр.) *Теорія і практика інтелектуальної власності*. №1 (93). 2017. С. 46-55.
- Р. Еннан. Винаходи як результати науково-технічної творчості: міжнародний досвід правової охорони. *Юридичний вісник*, 2019/3. С.161-168.
- І. А. Коваленко Правова охорона корисних моделей у деяких країнах Європи: компаративістський аспект. *Прикарпатський юридичний вісник*. Випуск 6(21). том 1, 2017. С. 88-90.
- Новосельська І.В., Кулик В.В. Особливості патентування секретних винаходів. *DICTUM FACTUM* .2019. С. 26-34.
- В.В. Гой, І.Г. Химич. Основні аспекти правової охорони винаходів і корисних моделей. Матеріали VIII Міжнародної науково-технічної конференції молодих учених та студентів. *Актуальні задачі сучасних технологій* – Тернопіль 27-28 листопада 2019. С. 114-115.
- Синдецька А. В. Проблемні аспекти спадкування прав на винаходи: аналіз теорії та практики . *Часопис Київського університету права*. 2018. № 2. С. 232-236.
- Шимон С.І. Цивільне та торгове право зарубіжних країн. Навчальний посібник. К.: КНЕУ. 2004. 220 с.
- Харитонов О. Порівняльне право Європи. Посібник. Х.: Одісей., 2002. 202 с.
- Гражданское и торговое право зарубежных государств : Учебник : В 2 т. / Отв. ред. проф. А.С.

### **Тема 13: Виключні права на засоби індивідуалізації товарів і їхніх виробників (2 години)**

**Методичні вказівки:** Мета зазначених об'єктів — виокремити учасників цивільного обороту, їх товари та послуги з-посеред інших. У зв'язку з цим, на відміну від інших об'єктів

інтелектуальної власності, які є результатами творчої діяльності, на комерційні найменування, торговельні марки та географічні зазначення не виникають особисті немайнові права інтелектуальної власності. Комерційні найменування — це найменування, під якими підприємницькі юридичні особи і фізичні особи — підприємці виступають у цивільному обороті і які індивідуалізують цих осіб серед інших його учасників.

На відміну від інших правових засобів індивідуалізації (торговельних марок та географічних зазначень), для набуття права інтелектуальної власності на комерційне найменування не вимагається виконання формальних дій. Право інтелектуальної власності на комерційне найменування є чинним із моменту першого використання цього найменування та охороняється без обов'язкового подання заявки на нього чи його реєстрації і незалежно від того, чи є комерційне найменування частиною торговельної марки (ч. 2 ст. 489 ЦК). Торговельною маркою може бути будь-яке позначення або будь-яка комбінація позначень, які придатні для вирізнення товарів та послуг, що виробляються та надаються однією особою, від товарів та послуг, що виробляються та надаються іншими особами. Такими позначеннями можуть бути, зокрема, слова, літери, цифри, зображувальні елементи, комбінації кольорів (ст. 492 ЦК).

Географічне зазначення походження товару — назва географічного місця, яка використовується для позначення товару, що походить із цього географічного місця та має певні якості, репутацію або інші характеристики, в основному зумовлені характерними для цього географічного місця природними умовами чи людським фактором або поєднанням цих природних умов і людського фактора.

### ***Питання для підготовки***

1. ***Загальна характеристика правових засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг за законодавством Великобританії.***
2. ***Регулювання виключних прав на засоби індивідуалізації товарів і їх виробників в Україні.***
3. ***Право інтелектуальної власності на комерційне (фірмове) найменування:***
4. ***Право інтелектуальної власності на торговельну марку (знак для товарів і послуг):***
  - а) ***Торговельна марка: поняття, об'єкти та умови надання правової охорони.***
  - б) ***Суб'єкти права на торговельну марку.***
  - в) ***Підстави виникнення права інтелектуальної власності на торговельну марку. Свідоцтво як форма охорони прав на торговельну марку.***
  - г) ***Зміст суб'єктивних прав на торговельну марку.***
  - д) ***Дії, які не визнаються порушенням прав на торговельну марку.***

## **5. Право інтелектуальної власності на географічне зазначення.**

**Термінологічне завдання:** фірмове найменування, свідоцтво, торговельна марка, географічне зазначення, доменне ім'я.

### **Практичні завдання:**

1. Здійсніть порівняльну характеристику комерційного (фірмового) найменування, торговельної марки.
2. Проаналізуйте поняття «торговельна марка» (ЦК України), «знак для товарів і послуг» (ЗУ «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг»), «товарний знак» і «знак обслуговування» (Паризька конвенція з охорони промислової власності), «логотип» (ЗУ «Про телебачення і радіомовлення»).
3. Проаналізуйте поняття «загальновідомий знак» (ст.6 Паризької конвенції з охорони промислової власності) та добре відомий знак (ст.25 ЗУ «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг»). Яке правове значення визнання знака добре відомим?

### **Задача 1.**

FM-радіостанція “Світ” звернулася в юридичну фірму за консультацією стосовно можливості одержання свідоцтва на знак для товарів і послуг. Об’єктом знака виступав набір звуків. На думку представників радіостанції, саме звукові позначення є найбільш ефективними для індивідуалізації радіопередач різних радіостанцій. В юридичній фірмі роз’яснили, що об’єктом знака для товарів і послуг може бути тільки таке позначення, яке сприймається візуально, а тому, скоріш за все, уповноважений орган державної влади відмовить у реєстрації в якості знака набору звуків.

Дайте правову оцінку ситуації. Відповідь обґрунтуйте.

### **Задача 2.**

Публічне акціонерне товариство “Обрій” розпочало випуск картопляних чіпсів, які відрізнялися відмінними смаковими якостями. Для індивідуалізації цих чіпсів серед картопляних чіпсів інших виробників ВАТ вирішило зареєструвати знак для товарів і послуг, яким би вони позначалися. Об’єктом знака виступав стилізований напис “ЧІПСИ СМАЧНІ”.

Чи відповідає дане позначення умовам надання правової охорони?

### **Задача 3.**

Приватний підприємець Кононов О. В. звернувся до суду з позовом про визнання недійсним свідоцтва на знак для товарів і послуг від 19.04.2019 р., виданого ТОВ «Міріам» на знак «Шаянська».

У своїй заяві підприємець просить визнати недійсним зазначене свідоцтво, оскільки знак «Шаянська» є зазначенням походження товару і тому не може мати правову охорону на підставі даного свідоцтва.

ТЗОВ заперечує проти позовних вимог. Воно здійснює виробництво продукції у межах Закарпатської обл., де і заходиться родовище мінеральних вод, тому може для її позначення використовувати знак для товарів і послуг «Шаянська». Оскільки підприємець Кононов не є власником свідоцтва на знак для товарів і послуг на подібне чи схоже позначення, то його права не можуть бути порушені шляхом використання знаку «Шаянська». Оскільки факт порушення прав суб'єкта відсутній, то і відсутній предмет спору.

Вирішіть справу. Які існують особливості правової охорони знаків для товарів і послуг (торговельних марок) і географічних зазначень?

### **Задача 4.**

ТЗОВ «Ефект» звернулося з позовом до суду про скасування державної реєстрації знаку для товарів «Ефект», права на який належать Приватному підприємству «Меркс», зобов'язання знищити усі зображення знаку на виготовлених товарах і відшкодування збитків від недобросовісної конкуренції.

У судовому засіданні було встановлено, що ТОВ «Ефект» було зареєстроване Московською районною державною адміністрацією м. Києва 13.11.2019 р.; установчими документами товариства передбачено здійснення діяльності у сфері реалізації електротеплових побутових приладів, освітлювального обладнання, ізолюваного проводу і кабелю. У 2020 р. Подільська районна державна адміністрація у м. Києві зареєструвала ПП «Меркс», яке здійснює, діяльність з виробництва та реалізації електрообладнання, трансформаторів і генераторів електричного струму. Того ж року ПП «Меркс» подало заявку до уповноваженого органу державної влади на реєстрацію знака для товарів і послуг «Ефект» для товарів класу 17 МКТП (освітлювальне обладнання, ізолюваний провід і кабель). У серпні 2020 року уповноваженим органом державної влади було видане свідоцтво № 17338 на знак для товарів і послуг «Ефект».

На думку Позивача, свідоцтво є недійсним, бо воно стосується товарного знаку, словесне

позначення якого тотожне комерційному (фірмовому) найменуванню товариства, право на яке виникло раніше подання заявки на товарний знак. Дії ПП «Меркс» є порушенням виключного права на фірмове найменування, ними завдані істотні збитки ТзОВ «Ефект» у вигляді неотримання очікуваного прибутку.

ПП «Меркс» вказує, що товарний знак і комерційне (фірмове) найменування є різними об'єктами інтелектуальної власності, щодо яких законодавством встановлені різні режими правової охорони, його комерційне найменування не є тотожним чи схожим на фірмове найменування Позивача, тому факт порушення у діях ПП відсутній.

Чи правомірні дії ПП «Меркс»? Яні особливості правової охорони знаків для товарів і послуг (торговельних марок) і комерційних (фірмових) найменувань передбачені законодавством? Вирішіть справу.

#### **Рекомендовані нормативно-правові акти та література:**

1. Конституція України, прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. №30.-Ст.141.
2. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: в 2 томах / За ред. О.В. Дзери Н.С.Кузнецової, В.В. Луця. Київ, 2011р.
3. Цивільне право України: Підручник / у 2-х томах / За ред.О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, Р.А. Майданика К. : Юрінком Інтер, 2010.
4. Потехіна. В.О.Інтелектуальна власність: Навч.посібник. К.: ЦУЛ, 2008.
5. Юскаєв В.Б. Інтелектуальна власність. Частина 1. С.: Видавництво СумДУ, 2009.
6. Юскаєв В.Б. Інтелектуальна власність. Частина 2. С.: Видавництво СумДУ, 2010.
7. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 15 грудня 1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. №7.Ст.36.
8. Про охорону прав на зазначення походження товарів: Закон України від 16 червня 1999 р. *Відомості Верховної Ради України*.1999. №32. Ст.267.
9. Коссак В.М. Якубівський І.Є. Право інтелектуальної власності: Підручник. К.: Істина, 2007.
10. Бачун О. Захист об'єктів інтелектуальної власності в господарських судах України. *Право України*. 2002. №7.
11. Дмитрієва С. Деякі аспекти правової охорони зазначень походження товарів в Україні. *Право України*. 2003. №2.
12. Інтелектуальна власність в Україні: правові засади та практика: Науково-практичне видання: У 4 т. / За заг. ред. О.Д.Святоцького. К.: Видавничий Дім "Ін Юре", 1999.

13. Право інтелектуальної власності: Академічний курс: Підручник / За заг.ред. О.А.Підопригори, О.Д.Святоцького. К.: Ін Юре, 2004.
14. Капіца Ю.М. Право інтелектуальної власності Європейського Союзу: формування, інститути, напрями розвитку / Центр досліджень інтелектуальної власності та трансферу технології НАН України. 2-е вид. Київ: Академперіодика, 2020. 664 с
15. Питання охорони авторського права у наукових виданнях (методичні рекомендації) /Ю.М. Капіца, К.С. Шахбазян, Д.С. Махновський, О.Г. Вакаренко, А.І. Радченко, З.А. Болкотун. Київ: Академперіодика, 2017. 110 с.
16. Концепти інноваційного розвитку підприємництва [Текст] : [Монографія] / За заг. ред. д.е.н., проф. Храпкіної В. В.; Національний університет «Києво-Могилянська академія». Київ: Інтерсервіс, 2018. 263 с.
17. Амброзьяк Наталя, Вороная Наталія, Нестеренко Максим, Чернишова Наталія.Об'єкти інтелектуальної власності: юридичні засади. *Податки & бухоблік*. 2018. С. 211-219.
18. Крат В. Торговельна марка як об'єкт права інтелектуальної власності. *Мала енциклопедія нотаріуса*. 2017. № 5 (95). С. 142-154.
19. Актуальні проблеми приватного права [Текст] : матеріали XVII наук.-практ. конф., присвяч. 97-й річниці з дня народж. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР В. П. Маслова (Харків, 22 лют. 2019 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Каф. цивіл. права № 1, Каф. цивіл. права № 2 [та ін.]. Харків : Право, 2019. 419
20. Актуальні проблеми та перспективи розвитку приватного права в сучасних умовах [Текст] : матеріали Регіон. наук.-практ. конф. 20 листоп. 2019 р. Дніпро : Біла К. О., 2019. 217 с
21. Харченко В. Б. Особисті немайнові та виключні майнові права на об'єкти інтелектуальної власності у структурі неправомірної вигоди [Електронний ресурс]. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2015. № 3. С. 90-101. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkauk\\_2015\\_3\\_10](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkauk_2015_3_10)
22. Жерж Н. А., Гелемей Н. О. Державне регулювання публічних відносин у сфері інтелектуальної власності [Електронний ресурс]. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право.2017. Вип. 43(1). С. 109-112. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr\\_2017\\_43\(1\)\\_\\_28](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2017_43(1)__28)
23. Якубівський І. Методологічні засади правового регулювання договірних відносин щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності [Електронний ресурс]. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 3. С. 59-63. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip\\_2017\\_3\\_14](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2017_3_14)

24. Шимон С.І. Цивільне та торгове право зарубіжних країн. Навчальний посібник. К.: КНЕУ. 2004. 220 с.
25. Харитонов О. Порівняльне право Європи. Посібник. Х.: Одіссей., 2002. 202 с.

#### ***Тема 14: Спадкування власності фізичних осіб (4 год.)***

**Методичні вказівки:** Спадкування – це перехід майна померлого до інших осіб. Спадкове право – це сукупність правових норм, які регулюють порядок переходу майна померлого до інших осіб. Власник, після смерті якого залишилося майно, називається спадкодавцем. Особи, до яких це майно переходить після смерті його власника, називається спадкоємцями. Спадщина складається з прав і обов'язків спадкодавця. Перехід спадщини може бути універсальним, коли до спадкоємців переходять всі права і обов'язки спадкодавця, або сингулярним, коли до спадкоємців переходять тільки окремі права та обов'язки спадкодавця. Склад спадщини має деякі особливості: по-перше, у порядку спадкування переходять лише ті права та обов'язки спадкодавця, які належали йому на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок смерті. Широко відомим є вислів римських юристів, що ніхто не може перевести більше прав на іншого, ніж він мав би сам; по-друге, права та обов'язки спадкодавця переходять до правонаступників як єдине ціле з урахуванням усіх забезпечень та обтяжень. Якщо право спадкодавця було забезпечено, наприклад, заставою, то це забезпечення переходить і до його правонаступників, які в разі невиконання зобов'язання боржником мають право вимагати звернення стягнення на предмет застави; по-третє, деякі права та обов'язки особи не входять до складу спадщини і не переходять до правонаступників. Це такі права та обов'язки, які безпосередньо пов'язані з особою спадкодавця.

#### ***Питання для обговорення***

1. Спадкові правовідносини: суб'єкти, об'єкти та зміст.
2. Час і місце відкриття спадщини.
3. Здійснення права на спадкування.
4. Оформлення права на спадщину.
5. Види спадкування.
6. Спадковий договір.

**Термінологічне завдання:** спадкування, спадкове право, спадкові правовідносини, час відкриття спадщини, місце відкриття спадщини, спадковий договір, спадкодавець, спадкоємець, спадщина, спадкова трансмісія, відумерлість спадщини.

### **Практичні завдання:**

#### **Задача 1.**

Герасименко проживала в м.Києві. Літом вона поїхала до сестри в м.Запоріжжя, де від хвороби померла. Після її смерті залишився будинок в м.Києві вартістю 300000 грн і будинок в с.Луки вартістю 200000 грн. Все своє майно вона заповіла брату. Крім сестри та брата інших родичів у померлої не було. Сестра пред'явила брату вимогу про повернення її коштів, які вона витратила на поховання сестри та її лікування. Брат відмовився задовольнити вимоги сестри.

*Як повинен бути вирішений спір? Відповідь обґрунтуйте.*

#### **Задача 2.**

Після смерті громадянина Вовченка залишилося спадкове майно у складі будинку вартістю 18 тис. грн., речей звичайної домашньої обстановки і вжитку вартістю 6 тис. грн. та вклад у банку у розмірі 3 тис. грн. Будинок і речі звичайної домашньої обстановки та вжитку Вовченко заповів релігійній громаді, а вклад у банку - своєму братові. Після відкриття спадщини залишилися працездатна вдова, 25-річна дочка-інвалід і 30-річний син, який працював вантажником у порту.

*Назвіть суб'єктів цивільних відносин, які мають право на спадкування, і визначте частку кожного із них. Свою відповідь обґрунтуйте.*

#### **Задача 3.**

Дмитров заповів все своє майно сестрі. В заповіті було вказано, що вона повинна щомісячно зі спадкового майна перераховувати по 500 грн на утримання його нерідного сина до досягнення ним 21 року (на час смерті йому було 17 років). Сестра, одержавши спадкове майно, не виконала заповіт Дмитрова в цій частині.

*Проведіть правовий аналіз ситуації. Які права нерідного сина Дмитрова?*

#### **Задача 4.**

29 січня 2004 року загинув громадянин Щупко. Із спадкоємців першої черги у нього залишився тільки син Андрій, а з другої черги - рідна сестра. Заповіту складено не було. Сестра вважала, що спадкоємцем має стати вона, оскільки за тиждень до загибелі Щупка його син намагався отруїти батька, але побачивши муки останнього після випитої отрути, не витримав і відвіз його до лікарні. У зв'язку з цим сестра твердила, що син не може отримати право на спадкування як особа, яка скоїла замах на життя спадкодавця.

*Яким чином слід вирішити спір? Свою відповідь обґрунтуйте.*

#### **Задача 5.**

Кириленко проживав один у сільському населеному пункті. Догляд за ним здійснювала сусідка Москаленко. Коли він помер, Москаленко поховала його, витративши на це свої гроші в сумі 4 000 грн. Через місяць приїхав його син, який знаходився в довгостроковому відрядженні. Москаленко почала вимагати у нього виплати витрат на поховання. Син Кириленка відмовив їй у задоволенні вимог, посиляючись на те, що таке законодавством не передбачено.

*Яким чином слід вирішити спір? Відповідь обґрунтуйте.*

**Рекомендовані нормативно-правові акти та література:**

- Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-41. Ст. 356 (з наступними змінами і доповненнями).
- Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар./ За редакцією розробників проекту Цивільного кодексу України. К.: Істина, 2005.
- Цивільне право України. Особлива частина: Підручник/ за ред. О.В.Дзери, Н.С.Кузнєцової, Р.А.Майданика. 3-тє вид. К.: Юрінком Інтер, 2010.
- Цивільне право України. Академічний курс./ За ред. Я.М.Шевченко. Вид. 2-ге. К.: Юрінком Інтер, 2006. Т.1.
- Фурса С.Я. Спадкове право: Теорія і практика. К.: Атіка., 2002.
- Постанова Пленуму ВСУ Про судову практику у справах про спадкування № 7 від 30.05.2008 р.
- Заїка Ю.О. Становлення і розвиток спадкового права в Україні: автореф.дис на здобуття наук. ступеня...д-ра юр.наук: 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Київський національний ун-т внутр. Справ. К., 2007.
- Рябоконь С.О. Спадкове правовідношення в цивільному праві: автореф.дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр.наук: 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Київський національний ун-т ім.Т.Шевченка. К., 2002.
- Мазуренко С.В. Спадковий договір у цивільному праві України.: автореф.дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр.наук: 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Одес.нац.юрид.академія. О., 2002.
- Шама Н.П. Спадковий договір в цивільному праві України: автореф.дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр.наук: 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Львівський нац. ун-т ім.І.Франка. Л., 2008.
- Резворович К.Р. Сучасний стан законодавчого забезпечення вжиття нотаріусами заходів щодо охорони спадкового майна. *Науковий вісник ДДУВС*. 2017. № 4. С. 41-51.
- Ю. Заїка. Договір на управління спадщиною. *Підприємництво, господарство і право* 7/2020. С. 29-34.
- Тимченко Л.М. Поняття та значення часу відкриття спадщини. *Юридичний науковий електронний журнал* №1/2018. С. 46-48.
- Чабан О. М. Правові наслідки пропущення строку для прийняття спадщини. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Юридичні науки*. 2018. Вип. 7. С. 333-339.
- Хамула Д. С. Характерні особливості спадкового договору. Матеріали I Всеукраїнської науково-

*практичної конференції здобувачів та викладачів закладів вищої освіти 2020. С. 119-120.*

Зінкевич Ю.Є. Відмова спадкоємця від права на прийняття спадщини: практичні питання. *Часопис цивілістики* Вип. 35/2019. С. 35-40.

Нестерцова-Собакарь О.В., Кахович О.О. Реалізація спадкових прав. *Право і суспільство* №6 частина 2/2017. С. 58-62.

Федорович І. Поняття і правові наслідки відмови від прийняття спадщини за цивільним законодавством України. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. Numărul 2(24) / 2017. С. 123-126.

Шимон С.І. Цивільне та торгове право зарубіжних країн. Навчальний посібник. К.: КНЕУ. 2004. 220 с.

Харитонов О. Порівняльне право Європи. Посібник. Х.: Одіссей., 2002. 202 с.

<https://www.legifrance.gouv.fr/> - Законодавство Франції.

<https://www.gesetze-im-internet.de/> - Законодавство Німеччини.

[http://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.byCountry?p\\_lang=en](http://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.byCountry?p_lang=en) – Законодавство Європи.

### **Тема 15: Спадкування за заповітом та за законом (4 год.)**

**Методичні вказівки:** Відповідно до ст. 1217 ЦК України спадкування здійснюється за заповітом або за законом. Заповітом є особисте розпорядження фізичної особи на випадок своєї смерті. За своєю сутністю складання заповіту є одностороннім правочином — дією однієї сторони, яка може бути представлена однією або кількома особами (ч. 3 ст. 202 ЦК України). Зазвичай заповіт складається однією особою. Закон визначає певні вимоги щодо *особи заповідача*. Право на заповіт має фізична особа з повною цивільною дієздатністю (ч. 1 ст. 1234 ЦК України). Закон надає певний пріоритет волі заповідача і спадкуванню за заповітом. Спадкування за законом виникає лише у разі відсутності заповіту, визнання його недійсним, неприйняття спадщини або відмови від її прийняття спадкоємцями за заповітом, а також у разі неохоплення заповітом усієї спадщини.

ЦК України значно розширює коло спадкоємців за законом. Це здійснюється як шляхом збільшення кількості черг спадкоємців (статті 1261-1265 ЦК України), так і шляхом розширення кількості осіб, які мають право спадкування за правом представлення (ст. 1266 ЦК України).

#### **Питання для обговорення**

1. Поняття та умови дійсності заповіту.
2. Права та обов'язки заповідача.
3. Виконання заповіту.
4. Окремі різновиди заповіту.

5. Порядок спадкування за законом.
6. Черговість спадкування за законом.
7. Специфіка спадкування окремих категорій осіб.

**Термінологічне завдання:** тестаментоздатність, заповіт, заповідальний відказ, заповіт з умовою, секретний заповіт, заповіт подружжя, відумерла спадщина, нікчемний заповіт, підпризначення спадкоємця, спадкування за правом представлення.

**Практичні завдання:**

**Задача 1.**

Василенко склав заповіт, в якому все майно заповів матері. Через два роки він склав новий заповіт, в якому все майно заповів дружині. Після його смерті мати почала оскаржувати дію останнього заповіту, посиляючись на те, що в період, коли був складений останній заповіт, Василенко часто хворів, іноді не міг розуміти значення своїх дій, тому другий заповіт не можна вважати дійсним.

*Яким чином слід вирішити спір? Відповідь обґрунтуйте.*

**Задача 2.**

Кіщук після смерті залишив заповіт, за яким все своє майно передав внучці. В заповіті було також вказано, що внучка зобов'язана щорічно організовувати і проводити виставку його рідкісних і цінних книг в центральній бібліотеці міста. Одержавши спадщину, внучка відмовилась проводити виставки, тому центральна бібліотека міста звернулася до суду із заявою про те, щоб суд зобов'язав її виконати заповіт.

*Яке рішення повинен прийняти суд? Відповідь обґрунтуйте.*

**Задача 3.**

Після смерті Усатова залишалася спадщина на суму 80 000 грн. Майно і кошти були придбані за період спільного життя з дружиною. З ним проживала тітка, яка знаходилася на його утриманні. З родичів є повнолітній син, який проживав окремо, дружина, мати. Усатовим був складений заповіт на  $\frac{1}{4}$  частку всього майна, за яким спадкоємцем цієї частки є син.

*Хто і в якій частці отримає спадкове майно?*

**Задача 4.**

У березні 2004 року подружжя Васильєвих склало спільний заповіт, у якому майно було заповідано їх 30-річній дочці-інваліду. Через місяць після складання заповіту чоловік помер.

Дочка вважала, що половину майна за батьком вона мала право спадкувати. Її мати твердила, що дочка зможе успадкувати все майно за своїми батьками, але тільки після смерті матері.

*Проведіть правовий аналіз ситуації.*

Задача 5.

Пащенко заповів все своє майно, в тому числі будинок, своєму брату. Заповіт було складено і підписано на прохання Пащенко медичною сестрою лікарні, де він проходив стаціонарне лікування. В заповіті не було вказано місце та дата його складання. Після смерті Пащенко його дружина заявила братові померлого, що заповіт є недійсним і він не має права на майно Пащенко.

*Які умови дійсності заповіту? Як вирішити питання?*

### ***Рекомендовані нормативно-правові акти та література:***

Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар./ За редакцією розробників проекту Цивільного кодексу України. К.: Істина., 2005.

Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: 2 т. 2-е вид./ За ред. О.В.Дзери, Н.С.Кузнецової, В.В.Луця. К.: Юрінком Інтер, 2006. Т.1.

Цивільне право України. Особлива частина: Підручник/ за ред. О.В.Дзери, Н.С.Кузнецової, Р.А.Майданика. 3-тє вид. К.: Юрінком Інтер, 2010.

Цивільне право України. Академічний курс./ За ред. Я.М.Шевченко. Вид. 2-ге. К.: Юрінком Інтер, 2006. Т.1.

Фурса С.Я. Спадкове право: Теорія і практика. К.: Атіка, 2002.

Постанова Пленуму ВСУ Про судову практику у справах про спадкування № 7 від 30.05.2008 р.

Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затверджений наказом Міністерства юстиції від 22.02.2012 № 296/5 [Електронний ресурс]. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>

Заїка Ю.О. Становлення і розвиток спадкового права в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юр.наук: 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Ю.О. Заїка. Київський національний ун-т внутр. Справ. К., 2007.

Чуйкова В.Ю. Правові питання спадкування за заповітом: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата юр.наук: 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право». Національна юридична академія України ім. Я.Мудрого. Х., 1999.

Шевчук Л.В. Заповіт як підстава виникнення правонаступництва в цивільному праві України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата юр.наук: 12.00.03 «Цивільне право і

цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право». НАН України: Інститут держави і права ім.В.М.Корецького. К., 2001.

Буркацький Л.К. Захист цивільного права та інтересу: Методика складання документів, коментарі, позовні та інші заяви: Навч.посібник. К.: Юрінком Інтер, 2005.

Гончарова, А.В. Спадкування за законом: історичні передумови сучасного стану. *Правові горизонти*. 2018. С. 28-31. URL: <https://law-review.sumdu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/06/issue-8-2018/legalhorizons.2018.i8.p28.pdf>

Єременко, А.П. Поняття заповіту та його правова природа. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2018. 9. С. 38-40

Січко Д.С., Фурса А.В. Форма заповіту: вітчизняний та зарубіжний досвід [Електронний ресурс]. *Молодий вчений*. 2019. 2 (2). С. 585-589. URL.: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis\\_nbuv/cgiirbis\\_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP\\_meta&C21COM=S&\\_S21P03=FILE=&\\_S21STR=molv\\_2019\\_2\(2\)\\_\\_62](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&_S21P03=FILE=&_S21STR=molv_2019_2(2)__62)

Спадкове право : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / О.В. Нестерцова-Собакарь та ін. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. Справ. 2017. С.164

Піцик, Х.З. Правовий статус спадкоємців при спадкуванні за законом [Текст]. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького: Журнал*. 2018. 5 (17). С. 124-132

Кухарев, О. Є. Правовий статус внука спадкодавця під час спадкування за законом у спадковому праві України. *REOS*. 2019. № 1. С. 94-98.

Кухарев О. Є. Ключові питання адаптації спадкового законодавства України до законодавства країн Європейського Союзу. *Європейські перспективи*. 2019. № 2. С. 181-187.

Шимон С.І. Цивільне та торгове право зарубіжних країн. Навчальний посібник. К.: КНЕУ. 2004. 220 с.

Харитонов О. Порівняльне право Європи. Посібник. Х.: Одіссей., 2002. 202 с.

<https://www.legifrance.gouv.fr/> - Законодавство Франції.

<https://www.gesetze-im-internet.de/> - Законодавство Німеччини.

[http://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.byCountry?p\\_lang=en](http://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.byCountry?p_lang=en) – Законодавство Європи.